

Иван Вазов

Борислав

Историческа драма в 5 действия
из царуването на Ивана Асеня II

Лица

ИВАН АСЕН II, български цар. Около 45–50 годишен, с коса и брада прошарени. Лице благо, реч повелителна. В 1-о действие в парадно облекло (багреница и корона), във 2-о и 3-о в обикновено (с диадема), в 5-о – в ловчийско (с шлем).

АННА, жена му. Около четирийсетгодишна.

ТАМАРА, Асенева дъщеря, девойка хубавелка, руса, в княгинско облекло; в 4-о действие в тъмни скромни дрехи.

БОРИСЛАВ, велик воевода, 30-годишен младеж, красив и юначен. Характер буен и поривист.

ГАВРАИЛ, **ДРАГОТА**, **МОЙМИР**, **ПРИЯЗД**, велики боляри и високи царски сановници.

ФУРКАС, кумански големец, началник на куманската дружина.

КИР ТОДОР, епирски император, пленник в Търново. 50-годишен, коса и брада черни, лице бледо. В тъмно полумонашеско облекло със скуфа. В 5-о действие в императорско византийско.

ИРИНА, дъщеря му, в свитата на Анна. Стройна хубавица с горещ темперамент.

ВЕЛА, болярка, Тамарина другарка.

ЗОЯ, жена на Гавраила.

СЛАВ, бивш мелнишки деспот. 60-годишен с шлем.

КОНТОФРЕ, барон, франкски рицар на Асенева служба. В рицарски дрехи.

ХИАЦИНТ, игумен в един старопланински манастир.

I ВЕЛИК БОЛЯРИН

II ВЕЛИК БОЛЯРИН

ЕДИН СОТНИК

ЕДИН ДЕСЕТНИК

ЕДНА ЦИГАНКА

УПРАВИТЕЛЯТ на Одрин

УПРАВИТЕЛЯТ на Драч

УПРАВИТЕЛЯТ на Белград

Боляри, боляркини, телохранители, войници; българи, кумани и франки; селяни и народ.

1-то действие става на трема на палата в Царевец, 2-то в Гавраиловия дом на Света гора, 3-то – в градината на Царевец, 4-то и 5-то в един

старопланински манастир.

Събитието произлязла около 1237 година.

Действие първо

Явление 1

Драгота, Моймир и Приязд, прави.

Драгота. И тъй, боляри, ще ни остави скоро нашата светла княгиня, цветето на царския палат.

Приязд. Право казваш, Драгота: цвете бгоуханно и обичливо. Ще бъде мъчно Асеню да се раздели с най-любимото си чедо, много мъчно.

Драгота. Истина, но една царска дъщеря, кога да е, трябва да бъде царица; а княгинята има чело, направено за корона. Нека бог благослови тая честита женитба.

Приязд*(гледа към града)*. Ето Тамара си иде с колесницата от разходка. Тя не знае още. Царят два пъти я търси да я пита...

Драгота. Да я пита? Да ѝ каже, Приязде. За такива работи не се питат момите на царските дворове. Царят даде дума, и свършено. А каже ли Асен нещо, планина се мести, думата му се не мести.

Приязд. Днес две радости ще празнуваме: сгодявката на Тамара и завръщането на Борислава от бойното поле. *(Погледва пак към града.)* Народът още от сега се трупа из улиците. Тържеството ще бъде голямо.

Моймир. Достойно за Борислава. Какви чудеса направи той. Прослави се повече, отколкото в боя при Клокотница. Покри се с нови лаври... Вътре в шест месеца свърши войната с упоритите унгарци, разбих ги, освободи Браничево и Белград, зароби предводителя графа Богомира и разпростря славата на Асеновото оръжие зад Карпатите. Истина, севастократор Александър беше главен вожд, но Борислав беше мечът, който води от победа на победа войската.

Приязд. Казват, че Борислав бил ранен там?

Моймир. Леко, по челото. Остал белег само там. *(Приязд пак се извъръща към града.)*

Драгота. Царят ще покрие този белег с почести. Да, юнак чуден. Дързък до безумство... Помня, когато воювахме с кир Тодора – ти, Моймире, идеше с твоята дружина отзад, а Асен и аз отивахме с главните сили към Клокотница да срещнем кир Тодоровата сган. Когато войската бе на почивка, отбихме се в близкий манастир „Света Троица“,

дето Асен пожела да запали свещ и да се помоли. Стражата ни беше малка, само четирийсет души – не мислехме да срещнем там неприятел. Не щеш ли, тъкмо при село Гарваново, в един горист дол, загащи ни Гавраиловата войска, изневерешки: тя – около холядо души. Царят е смутен. Остая ни или смърт, или предаване. Съветваме се, чудим се и се маем какво да сторим в тая минута, когато гледаме, че Борислав – беше двацетгодишен хлапак! – препуска към неприятеля с десетина кумански конника, разбираш ли? С десетина конника само! Мечът му свети на слънцето! „Това безумно момче загина!“ – извика Асен. Но какво се случи? Гавраиловата войска се уплаши ненадейно – кой знае как – и се пръсна в луд бяг. Ние бяхме спасени.

Моймир. Да, това беше цяло чудо. Казваха, че Гавраил пръв дал пример за бяг. Аз вярвам това. Гавраил има лисичи ум в палата и сърце зайче на бойното поле.

Приязд (*иде насам*). Да, левско сърце има у Борислава. Но защо той няма и мъдростта на змията? Хвърля се в огъня за царя, но и света би хвърлил в огън за една своя прищявка. Буйна кръв. Необуздан и своеволен като вятърът. Помните ли, когато лани в горския дворец Борислав се скара с Асеня на трапезата за убития елен – кой от двамата го е застрелил – и си счупи чашата и излезе сърдит? Ние изтръпнахме от тая дързост. Но Асен, вместо да се разгневи, усмихна се и го повика: „Добре, добре, ти си победителят, нека е твоя славата. Налейте му сега тоя шлем с преславско вино, да го изпие на един дъх, за наказание, дето счупи чашата си“, и го прости. Обича го.

Драгота. В кръвта им е, Приязде. И покойният му баща Радомир беше такава гореща глава. Помните? Преди да вземем Търново, той беше главния стълп на цар Борила, па и сродник. Но един ден Борил го разсърди и това му костува престола и живота: Радомир мина към Асеня и Бориловата власт рухна. Търново ни отвори вратите си. Истина, че в битката под стените му Радомир падна убит. (Гледа на север.) Ето и Гаврила пристига в палата. Как изглежда радостен, че Борислав се връща победител! (Ухилено.) Той забрави Гарваново...

Приязд. Ех, много вода изтече оттогава. Хубаво е да се забравят обидите. Не забрави ли и Асен неговите? След Клокотница, дето бе съюзник кир Тодоров, Гавраил още пет години се скита у гърците като зъл царев враг – са сега? Пръв негов съветник... Няма никога да забравя умилителния час, когато се предаде и падна в краката на Асеня, думаше: „Царю, милост! Ето живота ми, ето сабята ми, служи си с тях!“... А Асен го прегръщаше и му думаше: „Гавраиле, най-голяма радост за мене е да

процавам на враговете си“. И от тъмницата, дето бе хвърлен, поведе го в палата и го направи велик логотет. И не сбърка. Гавраил му стана предан служител. Забрави, че е брат Бориллов, и помни само, че е син на България. С меча си Асен завладява царствата, с добрината си завладява сърцата.

Драгота. Бог да го поживи. Дочакахме хубави дни. Цартсвото цъфти и добрува в мир. Простряло се е от Синьо до Черно море. Славата царева достига го най-далечните земи. Върна се Симеоновото време, боляри... Но право: велик по силата на меча си, Асен е още по велик по благодост на сърцето.

Приязд. Да, милостив. Ето, той пусна и кир Тодора из крепостта и му позволи да живее в Гавраиловия дом на Света гора. Думат, че Ирина измолила баща си. Чрез нея той сега има достъп и в двореца.

Моймир (*усмихнат*). На черните очи на тая хубавица кой може да откаже нещо?

Драгота (*навъсен*). А аз по обичам да знам тоя грък в крепостта, дето беше толкова време, или поне далеко от Търново, далеко от България. Когато видя това лице на хищна птица в палата, все ми се чини, че под челото му не могат да се крият добри мисли. Загатнах веднъж Асеню за това, но той се намръщи: „Не обичам сплетни в палата, Драгота!“. Великодушие неразумно.

Приязд. Бъди спокоен, Драгота, царят е по-прозорлив от нас и познава сърцата на хората.

Драгота. Само един бог гледа ясно в сърцата, Приязде.

Приязд. Не е вече първият кир Тодор, смири го злочестината, горкият. Все с броеници и по черкви. Ще се калугери.

Моймир (*навъсен*). И добре ще стори да се покае, че колкото пресътпления... колкото човешка кръв тежи на душата му...

Чуват се далечни тръбни звукове.

Приязд. Чуйте, Борислав вляза в града.

Явление 2

Горните, Асен, Анна, свитите им и телохранител.

Телохранителят (*влиза отляво и вика високо*). Царят!

Влизат тържествено Асен и Анна, в парадно облекло, последвани от своите свити: четири боляри, Ирина, три болярки и телохранители, Драгота, Приязд и Моймир се покланят ниско на Асеня и Анна, които им климат леко и със същия тържествен ход заминуват надясно.

Драгота. Да вървим и ние в тронната палата за тържествения прием на победителя.

Моймир. Да вървим. *(Тръгват надясно.)*

Драгота *(спира се и гледа към града).* Слава богу, Борислав се връща. Той знае по-смело да говори на Асеня. *(Излизат.)*

Явление 3

Тамара, Вела, после Ирина.

Тамара *(влиза отляво развълнувана, последвана от Вела).* Върнахме се тъкмо навреме. Моят Борислав се връща, Вело. Иде си жив и здрав! Ох, свършиха се моите мъки. Шест месеца, Вело! Какви страхове за него, какви лоши слухове се пръскаха... Днес само слънцето изгря за мене.

Вела. Но, княгиньо, предпазвай се, моля те.

Тамара. Сега ще го видя... *(Живо.)* Ти казваш да се предпазвам, за да не издам тайната си? Но мене ми се чини, че целият палат я знае вече и дели радостта ми! Видя ли как слугите ме поздравляваха радостно: „Честита ти радост, княгиньо!“ . Защо да е моя само? Радостта е обща.

Вела *(ниско).* Бедната, тя не знае, че е сгодена вече.

Тамара *(отива при бухарията и гледа на север).* Показва се! Иде, иде, сестро. *(Вела отива бързо при нея.)*

Отвън дружно се пее:

Сбирайте се, моми млади,
вийте венци, росни китки,
ясни песни нагласете.

Тамара. Как горделиво стои на врания си кон! Улиците почерняха от свят. Момите му хвърлят китки, пеят песни. Такова нещо беше и

когато баща ми се връщаше от Клокотница. *(Гледат за север. Тръбите пак заревават, камбаните забиват.)*

Пак се пее.

Юнак иде, юнак славен.
Борислав от бой се връща.
Под коня му земя треши,
сабията му светкавица.

Тамара. Каква слава! Планината заехтя!

Вела. Ето, приближи.

Тамара. Минува под нас. Народът му целува ръцете. О, милият Борислав! *(Хвърлят китки.)* Сестро той гледа насам. Ох, сърцето ми ще се пукне... Воеводите го посрещат при великата порта. Виж, виж, драга Вело. Сякаш славата го е разхубавила сто пъти повече. Как е красно юнашкото чело под лавровия венец на победата! *(Шумът утихва.)* Влезе в Царевец.

Вела (с въздишка). Ох, красен, достоен за обич. *(Идат насам.)*

Тамара *(живо)*. Красен? За това ли го обичам аз? Има и други млади, хубави и вискорордни боляри. Но аз го обичам, защото е орел, защото е мъжествен и с благородно сърце; обичам го, защото прослави България и не жалей кръвта си за нея. Без тия добродетели, Вело, мъжката хубост би оставила сърцето ми студено. *(Поглежда зачудено.)* Но ти като че си смутена, вместо да бъдеш радостна? Ти даже всичките си китки не хвърли?

Вела. Ох, залисах се... *(На себе си.)* Ох, любов, любов! Колко радости носиш ти, колко мъки криеш ти! *(Тамара тръгва бързо надясно.)* Къде, княгиньо?

Тамара. Отивам да го поздравя в тронната палата.

Вела *(задържа я)*. Княгиньо, ти ми обеща да не ходиш там. Твоето силно вълнение ще те издаде.

Тамара. Бъди спокойна, аз ще се въздържам.

Вела. Ти сама се лъжеш... Пред царя и пред великите боляри?... Виж, ти сега си страшно развълнувана, цяла си пламнала... Чакай го тая вечер в градината. Аз ще му кажа. *(Показва се Ирина отдясно и подслушва.)*

Тамара. Но, Вело, разбери ме. Какво ще каже Борислав, като само мене не види в тронната палата? Това ще го огорчи напразно.

Вела. Моля те, в градината!

Тамара. В градината? (*Мисли.*) Може би имаш право. Аз не се чувствавам на земята... Ох, тъй да сторя, в любимото място на нашите сладки срещи. Там е по-добре: искам да го целуна по геройското чело без свидетели и още с първото „добре дошел“ да излея всичкото море от радост, което пълни душата ми. (*Излиза отляво, Вела я последва, но се стира.*)

Вела. Не, аз нямах храброст да ѝ кажа. Когато се върнахме от манастира, научих се, че е сгодена. А тя още не чу... Клетата княгиня! Клетият Борислав! В тронната палата тя би паднала като като гръм, ако би узнала. (*Скръбно.*) Ох, няма трайна радост и в светлите царски палати. (*Излиза отляво.*)

Ирина (*влиза отдясно развълнувана*). Обичала го! Обичал я! Срещали се тайно в градината!... А аз се радвах, че се завръща жив и здрав! (*Мисли няколко време.*) И като си помисля, че той ни плени при Клокотница, срам ме е... а аз го залюбих! Залюбих го още там, когато ми каза: „Прелестна девойко, не бой се, ти си под моя защита“... Той приличаше на Ахила. И пленът ми не се виждаше тежък. И повече го обиквах, тайно... И когато той тръгна на война, аз плаках като луда... Очаквах го тъй нетърпеливо... И с такава радост днес го видях!... И защо? За да науча, че той любел друга, шерката Асенева... Но тя отива, отива!

Явление 4

Ирина и Зоя.

Зоя (*влиза отдясно и я гледа зачудено*). Ти си много напичена днес, моя хубавице?

Ирина. Зоице, тя отива, отива, отива!

Зоя. Кой отива?

Ирина. Тя, Тамара, отива в Неапол.

Зоя. Що си тъй развълнувана? Ти ѝ завиждаш за това?

Ирина. Завиждам? Не, радвам се. Нека върви през морята. Сега научих, чух с ушите си, знаеш ли какво? Те се любили с Борислава!

Зоя (*учудено*). Любили? (*Малко мълчание.*) Та какво?

Ирина (*пламенно*). Аз го любя. Знай, че аз го любя, Зоице. Криех в гърдите си досега тази тайна, но сега знай, че го любя, и съм отчаяна от скръб, и съм радостна, че тя отива. Нека се разкъса сърцето ѝ, както

моето се къса сега.

Зоя. Ироно, ти се безумна. Да любиш тоя българин, тоя варварин? Той ви плени при Клокотница, нему дължите робството си. Какво би казал баща ти. Ако чуеше?

Ирина. Баща ми? Кажи му, и аз ще му кажа. Той ме готви за някакъв морейски княз. Нека вече знае, че никого друго не мога да обичам.

Зоя (*сърдито*). Императорска дъщета да залюби тоя българин, тоя варварин?

Ирина. Ахил, Зоице. Такъв мъжествен, такъв хубавец...

Зоя. Пак варварин.

Ирина. И ти се ожени за варварин.

Зоя. Гавраил е от царски род и на главата му ще стои корона.

Ирина. Ако за едно моминско сърце бяха достатъчни тия две неща да го помамят...

Зоя. Ти си луда, луда! (*Излиза отляво.*)

Ирина (*съкрушено*). И сега, всяка надежда изчена. (*Тръгва наляво.*) Любила го, любила го и тя? Мразя я! Ох, не ме свърта... (*Излиза. Пауза. Влиза отдясно Борислав.*)

Явление 5

Борислав.

Борислав (*озърта се*). Сърцето ми подсказва, че тук ще я намеря. Де я? Царят ме отпусна и първата ми мисъл беше нея да видя. Първата ми мисъл? Вечната ми мисъл, всегадшия ми копнеж – Тамара да видя и да я прегърна. Сред праховете на битките нейния мил образ ми се мяркаше, сред фученето на стрелите и звука на сабите нейният сладостен глас звучеше на слуха ми. И в ония страшни мигове аз забравях смъртта, аз биех и гонех в луда ярост враговете: преди да бяха Асеневи, те бяха мои, защото ме отлъчиха от моето драго либе... Но де я? Тя последна ли ще пожелае да ме види? Напрасно се озъртах при царя, нея я намаше, и всичко ми беше пусто...

Явление 6

Борислав и Тамара.

Тамара (*влиза отляво бързешката*).

Борислав. Тамаро!

Тамара. Бориславе! (*Дълго и страстно се прегръщат.*)

Борислав (отдръпва се и я гледа нежно). Ангело, видях те пак.

Тамара. Изжедня дъшата ми, Бориславе. Твоята слава беше тука моя слава.

Борислав. Славата? Аз я не виждах тука, като не виждах тебе. В тронната палата аз търсех с жедни погледи това мило лице и то ми се не мярна.

Тамара. Плаших се от радостта си. Но дай ми да целуна това геройско чело и лаврите по него. (*Целува го по челото.*) Добре дошъл! (*Хваща го за ръцете и го гледа щастлива.*)

Борислав. Скъпа Тамаро, все за тебе мислех.

Тамара. Ох, така съм треперала за тебе, като те мислех в ония ужасни опасности. (*Допира нежно главата ди гърдите му.*)

Борислав. Ужасни? Аз се боях само то едно, Тамаро, да не би да си ме забравила.

Тамара (*отдръпва се укоризнено*). Защо говориш тъй? Как можеш?

Борислав. Шест месеца раздяла, Тамаро, дълги като шест века! Ти знаеш какъв страшен злодей е времето, какви коварства се крият под неговите скутове. Какви черни мисли не ми минуваха през ума!... Когато вечер подир опасностите и умората на битката, аз се прибирах под шатъра си за почивка, в сънищата си аз се сепвах от зловещи видения: виждах един цар, който ти поднася един венчален пръстен с една корона. И тогава скоквах като луд от леглото си и изваждах сабята да съсека страшния блян.

Тамара. И виждаш, че това е било само лош блян. Остави тия мрачни мисли. Тоя час е само за радост. О, как съм честита! Честита? Как е безсмислен човешкият език! Защо сърцето няма свой собствен език? Защо не е ангелска арфа да излее в небесни химни радостта си?... Но ние вече няма да се разделим. Тая война се свърши и с нея моите мъки. Ще се сбъднат вече нашите златни блянове. О, как е хубаво, боже, с любимия човек! Сега искам да прегърна всичкия свят. Ти си при мене, ти си мой, вечно мой! (*Озърта се.*) Но тука ние не сме свободни. Драги

Бориславе, ще те чакам тая вечер в градината.

Борислав. Тая вечер? Уви, Тамаро, тая вечер аз съм на царско пиршество и мястото ми е между баща ти и царицата.

Тамара. Боже, пак разделени!

Борислав (*замислен малко*). Тая дума „разделени“ ме уплаши. Знаеш ли, Тамаро, какво ще сторя още утре? Това, което ти обещах на тръгване за бойното поле, ако се върнех победител. Ще ида при баща ти, ще падна на колене пред него и ще кажа: „Царю, любя дъщеря ти. И тя ме люби. Благослови ни!“.

Тамара. Бориславе! (*Хваща му развълнувано ръцете.*) И татко ще склони с радост. Ти си герой, той те обича като син. В твоите жили тече царска кръв също.

Борислав. И ще станеш моя, моя, моя!

Тамара. Вечно твоя... вечно мой. (*Отдръпва се. Влиза Контофре отдалечно.*)

Явление 7

Горните и Контофре.

Контофре (*покланя се на Тамара и ѝ целува ръка*). Светла княгиньо, царят те зове.

Тамара. Ида сега, бароне.

Контофре (*почтително*). Позволи ми да ти честитя и аз.

Тамара (*учудено*). Да ми честитиш?

Контофре. Тогава ти още не знаеш?

Тамара. Току-що се върнах с Вела от Присовския манастир.

Контофре (*покланя се*). Поздравлявам най-почтително бъдещата неаполитанска кралица.

Борислав (*гледа го в ужас*).

Тамара. Ах! (*Хваща се за главата.*)

Контофре. При всичко това, събитието не трябва да удивлява дъщерята на великий Иван Асеня. Няма корона в цяла Европа, достойна за царственото чело на нашата прелестна княгиня.

Тамара (*стои вцепенена*).

Борислав. Бароне, ти говориш една опасна шега! (*Хваща си мечата.*)

Контофре. Воевода, твоите съмнения оскърбяват и мене, и княгинята. (*Към Тамара.*) През твоео отсъствие, княгиньо, царят прие

пратениците на крал Фредерико, които носеха предложението му. Сега разбрах защо царят ми заповеда да те уча италиански. Аз бях честит да видя и даровете: за тебе скъпоценна и чудна бисерна огърлица, китайски свилени платове, златотъкана мантия, златен пръстен с голям диамант и въз всичко това сърцето на един млад крал; за баща ти – два великолепни опитомени рогача, един зебър, златообковани оръжия... но, княгиньо, да вървим.

Борислав (*гневно*). И царят склони?

Контофре. Ако не беше така, щях ли да се осмеля да поздравя княгинята? Сбогом, войводо. Но бързай, княгиньо, царят два пъти те дири. Ела.

Тамара (*гледа отчаяно Борислава и излиза отдясно*).

Контофре (*гледайки към Борислава, ниско*). Любов! Любовта победи победителя. (*Излиза*.)

Борислав (*няколко време стои занемял*). Сгодил я, сгодил я вече! О, колко съм се мамил в своята душевна простота! Аз леех кръвта си по бойните полета за неговото величие, аз галех в душата си светлата надежда, че родът ми, заслугите ми, лаврите ми... (*Спира се със страдалчески сбърчено чело*.) И в часа, когато се готвех да коленича пред него с молбата си... той бил вперил очи надалеко в една друга глава с корона, която само за това е ценна за него, че има корона!... Но тя? Какво ще стори там? (*Ходи малко*.) Настават в мене минути на незвестност, пострашни от вековете. (*Излиза бързо отляво*.)

Явление 8

Гавраил влиза отдясно, после Зоя.

Гавраил (*сърдит*). Дойде, дойде! Тъкмо сега, когато аз желях да го знам на оня край на света или в гроба. Тоя демон пак се изпречва на пътя ми. (*Влиза Зоя*.) Зоице, съдбата е против нас!

Зоя. Не, съдбата ни помага.

Гавраил. Що?

Зоя (*поверително*). Сега узнах важно нещо: Борислав бил влюбен в Тамара и тя го любела.

Гавраил. Но за нас какво от това?

Зоя. Не разбираш ли? Той е влюбен в Тамара, а сега Тамара му отнимат.

Гавраил. Ах, разбрах. (*Мисли.*) Ето една страст, която ще ни послужи като ново оръжие срещу Асеня. Зоице, ти ме зарадва.

Зоя. Да, една уязвена любов в гърдите на човек буен и горд като Борислава е по-опасна от гнева на наранена тигрица, на която грабят децата. В изстъплението си той ще направи някоя лудост, каквато никой не очаква от него в тоя палат. Той сам ще си строши главата. Тая любов и крал Фредерико ни идат на помощ.

Гавраил. Тук виждам божия пръст. А то се бях обезсърчил. Борислав тука – той сам е една многохилядна войска за Асеня.

Зоя (*укоризнено*). Ти се бе отчаял? Не е ли те срам? Нима и без тая случка ти не беше длъжен да гониш пак целта си, за която работим тайно и неуморно толкова време? Нима ти малодушно би се отказал от онава, което е твое по право, което аз искам? Бил Борислав сам една многохилядна войска за Асеня?! Но тая войска е с една шия!... И с хиляди да беше – какво? Има ли връщане за тебе? Смееш ли да помислиш това? Нима аз, щерка на кесаря Константина, внука на император, склоних да ти стана жена и да дойда после в това диво Търново, за да гледам, че си слуга на Асеня? Аз се женех не за Гавраила, а за Бориловия брат, за законния налседник на българския престол. С това условие ти и приех ръката в Одрин, помниш?

Гавраил. Защо са тия укори, Зоице? Ти видиш, че тая мисъл и мен гори мозъка, смущава сънищата ми. Ето година вече как аз мирен съм не зная; година как работя тайно, с опасност да изгубя очите си или главата си, за да намеря единомисленици, да насъскам недоволните, да въоръжа против Асеня затаените омрази в гърдите на братовите ми пръвърженици... И ти, Зоице, благодаря ти, ти ми беше силна помощница в тая мъчна работа, както и императорът със своята опитност и прозорлив ум ми стана неоценим съюзник... И всичко досега отиваше добре... Но този Борислав... Ах, ето го иде. (*Борислав влиза отляво намръщен.*)

Явление 9

Горните, и Борислав, после телохранител.

Борислав (*без да ги види, ходи мрачен и разтревожен*).

Гавраил (*приближава с приветливо лице към Борислава*). Приветствувам те пак сърдечно, славний воевода. Тия победни лаври не светят само на твоето чело, те озаряват със сиянието си челата на всинца ни.

Борислав (*ходи развълнуван*).

Гавраил. Днешният ден е двойно радостен. Освен твоето завръщане не празнуваме и сгодявката на нашата княгиня.

Зоя (*иронично*). Чест голяма, наистина, за княгинята. Не зная само питаха ли сърцето ѝ. (*Борислав я гледа втрещен*.) Една девица на нейната възраст и с нейното развитие все щатая в дълбочините на душата си някой мил образ, макар и не с корона. Тъй ли? Аз мога да зная това, била съм мома...

Борислав (*погледва я стреснато, па сяда и навежда глава*).

Зоя. Не е ли това съвсем естествено, воевода? (*Ухилена*.) Спомняш си чудесната история за Елена – ти си учил в Цариград философия и трябва да я знаеш. Елена се любела тайно с Париса, син Приамов. Една нощ любовникът ѝ я грабва и тя побягва с него през морето. Няма толкова високи планини и дълбоки бездни, които да попречат на любовта, когато тя е истинска и силна.

Борислав (*сепнато*). Как?

Гавраил. Ти си цял баща си, славният болярин Радомир, който умря за него. Царят премного дължи на любовта на вашия род.

Борислав. Тя ще изгасне само с него. (*Става и пак ходи тревожно*.)

Гавраил. Но царете имат един голям недостатък: обичат да забравят услугите. Да си кажа правото: велокодушният и благият Асен е жесток, крайно жесток, без да чувствува това; като жертвува дъщеря си на своите сметки, той може би убива с това и едно друго сърце, което е било готово да си даде всичката кръв за славата му. (*Гледа внимателно Борислава, който продължава да ходи развълнуван*.) Аз казвам още, че Асен е късоглед – аз ще си позволя откровено да му кажа това. Преди да дадеше думата си, той нито се сети да се озърне наоколо си. Може би да съгледаше някого, който по заслуги, по благородство на сърцето и рода си да е достоен за чест да му бъде зет много повече, нежели коронясаният чужденец в Неапол, който ще даде на Тамара блясък, но не и щастието, а на Асен само голата титла роднина, но не и сабята си.

Борислав (*отива при бухарията и гледа към Търново*).

Гавраил (*ниско на Зоя*). Погледът му блещи като светкавица. Той не каза нищо, но слушаше нашите думи. Ние прознасяхме с глас мислите му. (*Тръгват наляво*.)

Борислав (*на себе си*). Аз съм убит. Тамара? Моята любов? Моят свят? Не, по-лесно бих претърпял да я видя в черната земя, а не в ръцете на един друг мъж, пък бил той и господар на половината вселена.

Влиза отрядно един телохранител.

Телохранителят (*вика високо*). Царят!

Гавраил и Зоя се спират. Отрядно влизат Асен и Анна, последвани от свитите си. Зоя и Гавраил ниско се покланят Асеню.

Явление 10

Горните, Асен, Анна и свитите.

Асен (*отива бавно към Борислав*). Бориславе, чу за нашата домашна радост. Моята възлюбена дъщеря Тамара я сгодихме. Тя отива да украси с хубостта си и с душевните си дарби неаполитанския кралски двор.

Борислав (*глухо*). Чух, царю.

Асен. Радост и задоволство пълнят душата ми. Реших в тоя двойно честит за мене ден да ти изкажа моето царско благоволение за заслугите, които ти принесе на мен и на царството. Бориславе, въздигам те на чин велик войвода.

Борислав (*стреснато*). Царю, не приемам тази чест...

Асен (*маха му с ръка*). Правя те бан на Търновската област. Подарявам ти във вечно владение славната крепост Бояна и пет села до Витоша с горите, пасбищата и отроците. Всичко това ще бъде означено подробно в моя царски хрисовул.

Борислав. Царю, аз и тъй съм богат от наследството на покойния ми баща и от твоите милости. Не приемам. Дай ги тия имоти на сърце алчно за богатство.

Асен. Знам, че не си алчен, но ти трябва да приемеш, защото такава е нашата воля. Но нашето благоволение към теб още не е изчерпано. След десетина дни, когато премените и даровете бъдат готови, Тамара ще тръгне за Цариград, дето ще се извърши бракосъчетанието ѝ с крал Фредерико, който иде там. Бориславе, натоварвам те с голямата чест да ме представляваш там при светия оберт. Нас важни държавни дела ни задържат тука.

Борислав (*настръхнал*). Царю, не приемам, не съм способен да изпълня това послание.

Асен (маха му с ръка). Знам, ти си скромен. Скромността е най-хубавото украшение на юнака. Но кой друг може по-достойно да замени Иван Асеня, ако не великият войвода Борислав, чиято слава се е прочула и по ония страни? Вие ще тръгнете през Варна. Войвода Тихомир с един отряд отбор войници ще ви придружава. Корабите са леки и здрави, а корабниците са опитни гръцки моряци.

Борислав. Царю, ако преди един час, когато не знаех, би ми поръчал най-мъчната работа: да идех да се бия в далечна Азия със свирепите сарацини, да ти превземех генуезката царщина с безчислените й кораби, да ти доведе вързан във вериги страшния татарски хан от руски полета – бих с радост изпълнил твоята заповед. Но тая не мога.

Зоя и Гавраил се споглеждат знаменателно.

Асен (*гледа го зачудено*). Бориславе, знаеш ли, че аз не съм навикнал да виждам непокорни служители? Кажете причината?

Борислав (*съкрушено*). Ах, защо се върнах жив, а не паднах на бойното поле, пронизан от унгарските стрели!

Асен. Какво има? (*Кимва на присъстващите, които излизат с изключение на Анна.*) Говори!

Борислав. Аз не мога да водя Тамара на венчаване в Цариград...

Асен. Защо? (*Борислав мълчи.*) Говори!

Борислав. Аз я любя...

Асен. Как?

Борислав. Царю, ний се обичаме.

Асен (*гледа го строго няколко време*). Всеки друг на твоето място би си навлякъл пламъка на гнева ми. Благодарни бога, че те викат Борислав, син на болярина Радомира... (*След малко мълчание.*) Слушай, Бориславе. Всеки болярин, всеки ратай в царството има право да се допира до сърцето си, когато урежда семейното си щастие. И най-последната колиба се радва на това право. Царският дом го няма. Благого на държавата за него стои по-горе. Благого на тая държава, която бог ми повери и народът ме повика из руските степи да управлявам, налага понякога тежки жертви, които другите хора не познават. Мъка ми е, свидно ми е за Тамара, че я пращам тъй далеко; достоен си, скъп ми си ти, но река ли да предпочета един болярски род пред други, мирът в царството се заплашва от зависти и раздори... Аз сам, при толкова прекрасни търновски болярки, някои с най-благородна кръв в жилите, вземах за жена

Анна (*поглежда Анна*), дъщеря на унгарския крал Андрея и бог благослови този брак с щастлив живот. Тамара ще бъде жена на крал Фредерика: преди три месеца писмено му я обещах и сега му я пращам, защото тъй трябва.

Анна (*тихо на Асеня*). Как не знаехме, как не знаехме, че се обичали!

Асен (*тихо на Анна*). Анно, и да знаехме, що? Моята воля е таква... (*Отстранява се от нея*.) Слушай, въз тая женитба аз градя велики надежди. Великият ми план за усвояването Цариград не може да се изпълни без помощта на флота, на моркси съюзник. Още Симеон съзнаваше това. Аз намерих тоя съюзник в силния крал Фредерика. Договорът е подписан. Но Фредерик ми поиска ръката на Тамара, която аз му обещах. Това сродяване още повече ще укрепи съюза ни. Но засега нужно е в тайна да го пазим. (*Високо*.) Младий човече, не бъркай твоите чувства в моите царски кроежи и не смущавай сърцето на дъщеря ми, привикнала безропотно да изпълнява моите родителски заповеди. Какво значат вашите преходни младежки увлечения пред благо и величието на държавата? Тамара е мома, но тя е щерка на Иван Асеня, внука на стари Асеня и Калояна, правнука на Самуила и на Симеона, и трябва да понесе с гордост жертвата, която нейният висок род и налага, както и ти си длъжен да слушаш само гласа на разума и да забравиш Тамара. (*Мисли малко*.) Дотук ти говорих като на приятел, като баща; сега ще ти говоря като господар. (*Енергически*.) Бориславе, заповядвам ти утре рано да отпътуваш за кулата си и там да чакаш втора моя заповед. (*Излиза наляво с Анна*.)

Борислав. На заточение! На моята искрена войнишка изповед отговарят по тоя начин! О, Асене, не си ме победил! Право казва тая лукава гъркиня Зоя: „Няма толкова дълбоки бездни и високи планини, които да попречат на любовта, когато тя е истинска и силна.“ (*Влиза отдясно Тамара разплакана*.)

Явление 11

Борислав и Тамара.

Борислав (*спуца се към нея*). Тамаро, какво реши?

Тамара. Ох, кой решава тук? Баща ми. (*Бърше си очите*.)

Борислав. Но ти отказа? Или ти склони?

Тамара. Бориславе, виждаш сълзите ми.

Борислав. Искам да видя волята ти... Ти плачеш? (*Тамара си бърше очите.*) Но отговори! Ти склони? Уплаши те гневът на баща ти? Аз ще сломя тоя гняв и всичко, що се изпречи между нас и любовта ни. Или на последния час призракът на царското величие и короната замая очите ти, смути сърцето ти? Кажи: ако е това, аз ще направя чудеса, аз ще се впусна в най-ужасните сражения, за да извадя из едно море кръв скиптъра на цар!

Тамара. Бориславе, как можеш да говориш тъй? Ти си моето величие, и моята слава и моят цар...

Борислав. Но ти какво стори?

Тамара. Ах, какво можех да сторя аз. Една слаба девойка, против страшната, непреклонна воля на баща си. Какво можа аз?

Борислав. Онова, което би сторила полседната девойка в царството, когато искрено люби. Широк е тоя свят, Тамаро, и ще се найде в него място. Дето да диша свободна нашата любов.

Тамара (*хвърля се на шията му*). Аз съм твоя, вечно твоя, вземи ме...

Борислав (*прегръща я страстно*). Тамаро, ти сега си истинска дъщеря на Иван Асеня: силна.

Тамара (*отделя се*). Ох, татко, прощавай... Одеве устата казаха „да“, сърцето сега проговори. Какво сега? Заповядай.

Борислав. Да бягаме.

Тамара. Да бягаме. Накъде?

Борислав. Далечно, дето бащината ти сила не стига. (*Мисли няколко време.*) Слушай, Тамаро. Когато бяха лани тука венецианските посланици, сприятелих се с един млад големец, Бонифацио. Той беше толкова добър, колкото и благороден. Той ми казваше: „Бориславе, ела ми на гости във Венеция. В тоя град улиците са от море, а домовете от мрамор. Там е денонощна радост. Вечер над осветлените вълни черни лодки с лебедови носове се стрелят, сладки мандолини звучат, страстни песни на любовта се разнасят из въздуха. Там животът е празник, там е рай. Моят дворец е отворен за тебе. Бъди там като у дома си“. Аз бях забравил тоя разговор, сега си го припомних... Във Венеция, Тамаро!

Тамара. Накрай света с тебе. (*Прегръща го.*)

Завеса.

Действие второ

Тераса на Гавраиловата лятна къща на Света гора. Столове. На стената иконостас с образа на св. Ивана Рилски. В дъното се вижда Търново, цяло, с Трапезица и Царевец. Зад тях долината на Янтра и лесисти планински върхове, увенчани с крепости. Чува се глухо свирня за хоро. Влизат отляво кир Тодор в полумонашеско облекло и с броеница в ръката и Хиацинт. Свирнята утихва.

Явление 1

Кир Тодор и Хиацинт.

Хиацинт *(като иде с кир Тодора насам).* Така е, деспоте, нетрайно е земното величие, суета сует. Но нека бог те награди за твоето благочестие и християнско смирение.

Кир Тодор. Иде старост, отче, трбва да мислим за душите си. Мое-то земно царство отиде по бижието повеление, сега мисля за небесното царство. Ох, то е само вечното и истинското. Душата ми копнее за тиха монашеска килия във вашата светла обител, далеч от световните суети и шумове.

Хиацинт. Твоето желание е похвално и свято, и велика е честта за манастира ни. И Асен с радост чу това.

Кир Тодор *(кръсти се).* Бог да награди със земни и небесни благи-ни великия наш цар Иван Асеня за неговото благо сърце. Обсипа ни с милости. Неизчерпаема е нговата доброта към мене и дъщеря ми. Всяка вечер горещи молитви възнасям към небето за неговия живот и здраве.

Хиацинт. Същото правим и ние, и цял народ с нас. Прощавай, деспоте. Аз си отивам и довиждане.

Кир Тодор *(сваля шапка).* Благослови, отче, и поменувай ме в милитвите си. *(Целува му ръка.)*

Хиацинт *(като го благославя).* Благословение господне. *(Излиза отъясно.)*

Кир Тодор *(гледа подире му, усмихвайки се презрително и злъчно).* Глупаци, ще ви кажа аз вам кой е този каюций се грешник!... Ще помните вие кога кир Тодор Комнен, епирски император, е бил пленник във вашето Търново! *(Отвън се чува някаква песен. Той се ослушва намръщен, песента се отдалечава и замира.)* Пак песен за Клокотнишката

битка, пак славят тоя проклет ден, в който изгубих свобода, империя, престол... Хубаво. Войната между мене и Асеня не се свърши с тоя бой. Тя се поднови от моя страна още по-люта по-немилостива, но подземна. (Мисли.) Каква съдба! Преди половина век имаше в Търново един друг Асен и един друг пленник грък, Исак Комнен. Този Комнен няма да засрами рода си. Той ще тъпче главата пак на този Асен. (Извъръща се сепнато.) Някой болярин? (Изважда една молитвена книга и чете пред иконостаса смирено.) „И прости греха наши волния и неволния“. (Влиза Зоя.)

Явление 2

Кир Тодор и Зоя.

Кир Тодор (извъръща се). Зоице, ти ме стресна. Дойде ли Гавраил?

Зоя. Иде. Идат и Ирина и Тамара да погледат сбора. И Асен иде на разходка. И по обичая си ще се отбие у нас.

Кир Тодор (мръщи се). Пак ще трябват ниски поклони и раболепни усмивки, пак ще слушам да ме титулуват „деспоте“.

Зоя. Чий радостната вест: Фуркас е наш.

Кир Тодор. Чудесно!

Зоя. Но тогова купихме доста скъпо.

Кир Тодор. С много злато?

Зоя. Със злато и с титлата севастократор: обещахме му дъщеря си. Той е влюбен в нея, тя го бе омагьосала.

Кир Тодор (учуден). Давайте я на този езичник?

Зоя. Търновският трон заслужава тая жертва и повече, драги приятелю. Давай много, за да вземеш всичко. Моята философия е тая. Царете и болярите на този народ жени са ги водили и жени ще ги водят. Тия варвари само женската целувка може да ги усмири или озвери!

Кир Тодор. Как добре ще стои короната на царица връз твоята глава, прелестна, Диано!

Зоя. Да, короната на царица! Само тая мечта поддържа духа ми. Видиш ли там Царвец с ония бели палати? Искам от там да гледам под краката си тоя омразен народ, макар че да достигна до там, би трябвало да прегазя река с кръв; нищо – тя ще бъде българска кръв. (Чуват се отвън викове. Зоя и Кир Тодор отиват до бухарията и гледат наляво.)

Кир Тодор. Асен се изкачи на ливадата. Отива в „Св. Троица“.

Хорото спря. Народът със свалени шапки радостно го поздравява, ликува. (*Сочи си свирено юмрука наляво.*) Скоро ще плаче! (*Идат насам.*)

Зоя. Кой бяха тия трима непознати велможи в свитата на Асеня?

Кир Тодор. Управителите на Одрин, Драч и Белград... (*Гневно.*) Одрин, Драч, Блеград! Империята му! А аз? А моята? (*Тука се в гърдите.*) Тука, тука е: омразата ми – ето империята ми сега. (*Гледа пак навън.*) О, страшно ще си отмъстя, Асене, и за Клокотница, и за отровата на унижението, що пих тука, и за милостта ти. И аз я използвах, за да те погубя. Когато един тигър види клетката си полуотворена, той изскача и бяга в горите. Аз, преди да избягам, ще разкъсам звероукротителя си. (*Приказвайки ниско със Зоя, излизат поляка отъясно.*)

Явление 3

Ирина и горните.

Ирина (*влиза отляво, отива при бухарията, гледа към града и пее*).

*Събирайте се, моми млади,
вийте венци, росни китки:
юнак иде, юнак славен,
Борислав от бой се връща.
Под коня му земя трещи,
сабята му – светкавица.*

Кир Тодор и Зоя поглеждат отъясно сърдито.

Зоя. Ирино! (*Ирина се извъръща смутено.*)

Кир Тодор. Ирино! Ти пееш Бориславовата песен? Как не те е срам? Това е недостойно за една гъркиня, а още повече – за дъщеря ми. Борислав е наш враг и трябва да го мразиш, както и аз го мразя.

Ирина. Той бе наш враг на бойното поле.

Зоя. Ирино, ти забравяш коя си.

Кир Тодор. Ти вече престана да мразиш, от когато си в двореца. Въздухът на Царевец повлия разслабително върху духа ти. Би казал човек, че в жилите ти не тече гръцка кръв; ти изглеждаш напълно щастлива, че си опашка на Анна...

Ирина (*живо*). Но тя отива!

Кир Тодор. Тя отива да бъде неаполитанска кралица, тая незаконна дъщеря на Асеня, родена от една бедна руска болярка, а ти, потомка на императори, лудуваш за тогова, блазни те честта да вземеш един главо-рез дивак.

Ирина. Един велик воевода! (*Излиза.*)

Кир Тодор (*по нея сърдито*). Ти ще бъдеш жена на цар или – калу-герица. Само слугиня не можеш да останеш в търновския палат. (*Към Зоя.*) Иде ми да се питам, моя дъщеря ли е тя? (*Влиза Гавраил.*)

Явление 4

Горните и Гавраил.

Гавраил (*на кир Тодора*). Ти си ме викал?

Кир Тодор. Имаме писмо от Ватаци.

Гавраил. Казвай, що пише?

Кир Тодор. Отговаря на моето. Императорът приема условията ни. Обещава се да изпрати веднага по твое поискване една петнайсетхилядна войска, щом Асен бъде... отстранен. В замяна на това иска не само Одрин, Анхиало, Месемврия, които му предложихме, а и родопските крепости.

Гавраил (*въси се*). Сиреч деспот Славовото княжество? Много иска.

Кир Тодор. Давай, давай, не се търгувай.

Зоя. Давай, Гавраиле!

Гавраил (*гневно*). Давай, давай! Вам, гърци, лесно това! Но аз съм българин!... (*Мисли.*) Няма какво, ще отстъпя и родопските крепости.

Кир Тодор. Българската корона струва повече от няколко глупави къса земя.

Гавраил (*мръщи се*). Но народът?...

Кир Тодор. Народът що е? Сган безсмислена. Видиш ли го? Той играе там на поляната, а утре ще оре. И при Иван Асеня, и при Гавраила все ще оре и ще вика: „Да живеят царят!“ Това стадо, който му стане овчар, по него блее, той го стриже.

Гавраил. Решено. Напиши писмото на Ватаци. (*Гневно.*) С помощта на измяната на чужденците Асен грабна престола на брат ми – пак чрез тях ще му го отнемат. Той мисли, че съм се променил. Че съм забравил, че ме е купил!...

Зоя (*злъчно*). Велик логотет! Слуга, облечен в свила! Короната, короната, Асене!

Кир Тодор. Какви новини от Борислава?

Гавраил (*мрачно*). Все е в кулата си.

Кир Тодор. Все там?

Гавраил. Известих му по околен път, че е утре е денят, в който изпращат Тамара за Цариград.

Кир Тодор. Е, той?

Гавраил. Казал: „Добър й час!“ . Готвел се да иде на лов и отишъл.

Кир Тодор. Мухльо! Аз го мислех плътояден орел, а той излезе пук-як. Отишъл на лов? Когато люовницата му откарват? Помирил се тъй лесно? Ех, княже, гърците другояче любят... Вие, българите, има студена кръв като рибите... (*Мисли малко.*) А аз бях готов да се закъла в престола си, че тоя демон ще причака с дружина Тамара, ще мине през труповете на войниците, които я придружават, ще я грабне и бяга с нея.

Гавраил. Там беше и моята надежда.

Зоя. А аз още я не губя.

Гавраил. Защо?

Зоя. Тамара все пъшкеше. Днес е спокойна, даже дойде на сбора. Влюбените не могат да останат спокойни, когато ги делят. (*Ниско.*) Аз ще следя. (*Тръгва.*)

Гавраил (*към кир Тодора*). Едно ме радва само, че спечелих и Фуркаса.

Кир Тодор. Да, каза ми Зоица.

Гавраил. Асен сляпо му се доверява. Но тия кумански наемници служат само за лична корист. Който им плати повече, нему са верни. Безпокои ме и другият, Контофре. Вчера са се записали на Асенева служба нови рицари и фрнки. С тия латинци лесно ще се разправим. Но тоя Борислав? Той остая при Асеня. Той е един лев, изправен при подожиято на трона: тоя лев трябва да се махне оттам.

Зоя (*повръща се*). Да се махне или премахне. (*Излиза.*)

Гавраил (*мисли*). Зоица има право. Една стрела отневиделица, мечът в ръката на един решителен нехранимайко в тъмнината – и отървани сме. Пътят за търновския престол често е бил окървяван. Нека Борислав бъде първата жертва, на трупа, на която ще стъпя, за да се кача на стъпалата му.

Кир Тодор. Убийство не трябва още. То прави шум, подига подозрения. (*Мисли.*) Борислав, жив, може да ни бъде по-полезен.

Гавраил. Как?

Кир Тодор. Да го спречелим на наша страна.

Гавраил. Това е немислимо.

Кир Тодор. Да се помъчим.

Гавраил. Това е невъзможно! Борислав е предан като вярно псе на Асеня. Макар и сърдит, той ще бъде с него, а не с нас.

Кир Тодор. Няма невъзможно нещо във вашата България за умен човек. Страстта е страшна сила, била тя за жена, за злато или за корона. Който умее да използвав тоя лост, може всичко да постигне, може агнето да превърне в тигър, а ангела на демон. Борислав предан? Фуркас не беше ли предан? Сега е наш. Едно време Калоян имаше един предан воевода – Манастрас, и тоя предан воевода заби меч си в гърдите му. Иванко не беше ли най-предан на стари Асеня? Уби го! Ти не беше ли предан на Иван Асеня? Копаеш му сега гроб... и имаш право на това. Болярин Радомир също измени на брата ти. И Борислав е замесен от същото тесто, от каквото и другите. Ако той стоически понася загубата на Тамара, яростта все ще пламти глухо в гърдите му против Асеня. Да се помъчим да използваме тая ярост. Но иди лично поговори с пратеника на Ватаци, преди да тръгне. Аз ще поговоря с Ирина. (*Тръгват надясно.*)

Влизат отляво Тамара, Ирина, Зоя и Вела.

Явление 5

Тамара, Ирина, Зоя и Вела.

Зоя (*на Тамара*). Добре стори, царкиньо, че дойде да се поразвлечеш на Света гора.

Тамара. Ох, и за последен път.

Ирина. Как скърбя, мила Тамара, че се делим. Сърцето ми се свива при тая мисъл.

Тамара. Благодаря ти, драга Ирино, виждам това. Откак ме сгоди-ха, и ти изгуби веселостта си. (*Обръща се към града.*) Ох, скоро ще напусна милото Търново. Как всичко ми е драго и свидно, как се е срасло моето сърце с него! (*Извърща се.*) Ох, да имаше как да се не дели от местата, свързани с най-скъпи спомени за мене. Чини ми се, че щастие-то само тука може да бъде пълно, в тоя хубав град.

Зоя. Това я привичка, Тамаро. Нима и Неапол не е хубав? Баща ми

е бил там и разказваше: мраморни дворци край лъскавото море, вечна пролет над зелени брегове, позлатени с лимони и портокали, благоуханни градини, красоти... Там е рай. Колко ти завиждам.

Тамара. Зоице, рай е само с любимия човек. Раят не е извън нас, а вътре в нас. Когато сърцето е пълно, когато прелива от блаженството на щастливата любов, тогава и ледовитата пустиня се преобръща в рай за нас.

Вела (*от бухарията вика някому*). Иди си, не трябва. (*Обръща се насам усмихната.*) Циганка иска да ви гледа.

Ирина. Нека дойде. (*Затича се при бухарията.*) Ела, циганко! (*На себе си.*) Искам да узная бъдещето. И вече сърцето ми трепери.

Влиза циганката отляво.

Явление 6

Горните и циганката.

Циганката. Добър ви ден, хубави господарки.

Ирина. Черна невесто, гледай и право казвай! (*Сяда на стола и протяга ѝ дланта си.*)

Циганката (*гледа съчувствено в лицето ѝ*). Ти си много хубава, девойко. Не те познавам коя си, но дано мога да те зарадвам. (*Взема дланта ѝ и я гледа внимателно.*) Ръката казва много добре за тебе, боляркиньо. Ти ще си вземеш мъж, какъвто ти мяза.

Ирина. Какъв е?

Циганката (*гледайки в ръката, провлечено*). Той е хубавец, висок, левент...

Ирина. Хубавец, висок, левент. Още?

Циганката (*гледа ръката*). И юнак е.

Ирина (*радостно*). Добре.

Циганката (*гледа пак ръката*). Има очи сини.

Ирина. Виж хубаво, трябва да е черноок. (*На себе си бързо.*) Тъй, Борислав е черноок.

Циганката (*гледа дланта*). Тъй, боляркиньо: ченоок бил.

Ирина (*радостно на себе си*). Отгада, вещицата. (*Високо.*) Още?

Циганката. Още? Казах ти – хубавец: снага топола, очи соколови, мустаци има тънки, като миши опашки... И ще ви прати бог много

дечица: осем момченца и две момиченца. Да ви са живи. Толкова са и моите. *(Присъстващите се смеят. Пак гледа дланта.)* Ти мислиш много за него.

Ирина *(ухилено)*. Ще ме обича ли много?

Циганката. Той вече те обича.

Ирина. Сполай ти, циганко. *(Хвърля ѝ монети.)*

Циганката. Да си жива, хубава боляркиньо. *(Събира монетите.)*

Ирина. А, забравих. А какъв е той сега, моят бъдещ мъж?

Циганката. Дай пак да видим. *(Гледа ѝ на ръката няколко време. Усмивната.)* Хубава боляркиньо, ще подариш още нещо.

Ирина. Добре, казвай.

Циганката. Той е голям човек.

Ирина. Велик болярин?

Циганката. По-голям.

Ирина. Велик воевода?

Циганката. Не, по-голям.

Ирина *(навъсва се)*. Севастократор? Деспот? Княз?

Циганката. Още по-голям, най-голям: цар.

Зоя *(засмива се)*. Ироно, честито ти!

Ирина *(сърдито хвърля монети на циганката)*. На, или лъжи понататък! *(Отива навъсена настрана.)*

Циганката *(събирайки монетите)*. Не лъже баба ти, моме, това ти е писано. *(Към Тамара.)* Синеока моме, дай и тебе да погледам. Да видим твоя болярин рус ли е, черноок ли е...

Тамара *(усмивната)*. Няма нужда, аз си знам...

Ирина *(иде ядосана към циганката)*. Лъжкиньо! Княгиня Тамара ще вземе цар!

Зоя *(на циганката)*. Тя е царска дъщеря.

Циганката *(смутено)*. Ах! *(На себе си.)* Побърках ги, глупавата аз. Питам, но не разбрах добре. Взех тая за нея. *(Високо към Тамара.)* Кланям ти се, царкиньо, и прощавай мене, глупава баба. *(Към всички високо.)* Нека господ здраве да ви дава. *(Излиза наляво.)*

Вела *(на Тамара)*. Княгиньо, да си ходим вече в палата? *(Шушне ѝ нещо, смеят се.)*

Зоя *(ниско)*. Тя се смее с глас, тя е повече от спокойна – весела е... Моите подозрения се потвърдяват.

Тамара. Сбогом, Зоице. Ироно, няма ли да дойдеш с нас? *(Тръгва с Вела.)*

Зоя. Аз ще я доведа. Ние ще поизлезем пак на събора. *(Тръгват.)*

Влиза отъясно кир Тодор и маха на Ирина да чака. Ирина се спира, другите излизат.)

Явление 7

Кир Тодор, Ирина, Гавраил, после телохранител.

Кир Тодор. Ирино, тебе търсех, ела насам. *(Ирина се приближава.)* Ирино, моето отеческо сърце размисли върху онова, което говорихме одева. *(С мек съчувствен глас.)* Ти обичаш Борислава силно?

Ирина. Да.

Кир Тодор. Но той е равнодушен към тебе, дъще, той люби Тамара.

Ирина. Но тя отива, а той остая в палата. Всеки ден ще се виждаме.

Кир Тодор. Добре, аз ти давам съгласието си, аз не искам да пресилям сърцето ти. Любиш Борислава. Ти си рядка хубавица, ти си умна, употреби всичко, да направиш по-скоро да прежали Тамара и да те обикне.

Ирина *(живо)*. Той ще ме обикне!

Кир Тодор. Вярвам, твоята дивна красота е едно всепобедно оръжие въз мъжките сърца. Бориславовото е горещо, буйно, то е жедно сега за утеха. Вземи Борислава. Но аз турям едно условие за това мое съгласие. Но, драга дъще, по-напред да ти открия една тайна, която трябва да пазиш в дълбините на душата си. Заклевах се?

Ирина. Да, татко.

Кир Тодор *(озърта се предпазливо)*. Ето що е: аз и Гавраил готвим свалянето на Асеня. *(Гледа я безпокойно.)* Какво казваш?

Ирина. Нищо *(Троснато)*. Лошо правите.

Кир Тодор. От тая промяна зависи моето избавление от позрния плен.

Ирина *(гледа баща си стреснато)*. Ах! Значи, това расо, тия богомолства, това смирение – всичко това, татко, било...

Кир Тодор *(пресича я злъчно)*. Маска, маска, дъще, за да приспивам подозрението, да заблудя и най-прозорливите. Станах на старини комедиашин! Пуснат съм, но подир мене Драгота е пуснал шпиони.

Ирина *(мисли)*. И кой ще бъде новия цар?

Кир Тодор. Гавраил.

Ирина *(презрително)*. Гавраил? Тоя страхопъзльо?

Кир Тодор. Той далеко не е Асен, но има право на престола и ще ми помогне с военна сила да си взема моя. При това, не съм длъжен да дира на тия българи господар с големите дарби на Асеня. Тоя народ расте по дух и сила и става опасен при достоен цар – парили сме се, та знаем... Но ето условието ми: като спечелиш любовта на Борислава за себе си, спечели му гнева против Асеня за нас, направи го да мине в нашия стан.

Ирина (живо). Това е невъзможно!

Кир Тодор. Не е толкова мъчно. Борислав е ожесточен против Асеня. Но това не стига; трябва да го опълчим против него. За да постигнеш това, не жали нищо, разбираш ли? Омай го, оплени го, завладей сърцето и волята му и го направи наш съюзник. Той е кумирът на войската и ще ни бъде безценна помощ за събъването на плана ни.

Ирина. Татко, как да опълча Борислава против Асеня, когато аз не мразя Асеня? Аз не мога това. Омразата не се натрапва, както любовта.

Кир Тодор (*гневно*). Мрази го, защото ми си дъщеря, защото аз го мразя. Той ме направи на прах!

Ирина. Той велокодушно ти дари живота при Клокотница: той и днес е милостив и много ласкав към нас. Благодарни, благодарни съдбата, тате, че твоят победител се викал Иван Асен.

Кир Тодор (*сърдито*). Ти плетеш венцехваления на моя унищожител? Окаяна дъще! Остая само едно: да ме издадеш.

Ирина. От издайствата това би било най-благородното. Но как е жално, че не мога да го направя! Ти ми си баща. Татко, откажи се от това гибелно предприятие.

Кир Тодор. Ирино, ще изпълниш ли това, което ти казвам?

Ирина. Не!

Кир Тодор. Ирино!

Ирина. Никога, никога няма да тласна Борислава против великодушний Асеня. Такова вероломство би опозорило любовта ми.

Кир Тодор (*мисли*). Обещай ми поне едно нещо: да направиш Борислава да стои настрана.

Ирина. Едничкото, което мога да ти обещаая, е да забравя това, което ми обади.

Кир Тодор (*на себе си*). Ти няма да имаш време да плениш Борислава, драга дъще; ти днес произнесе присъдата му. (*Влиза Гавраил.*)

Гавраил. Видях се с пратеника. (*Съглежда Ирина и ѝ се кланя. Ниско на кир Тодор.*) Е, какво?

Кир Тодор (*ниско на Гавраил*). Зоица има право: Борислав трябва

да се премахне.

Ирина (*на себе си, гледайки Гавраил*). Тоя човек досега ми беше противен, сега ми стана ненавистен.

Телохранилел (*влиза отляво и вика високо*). Царят.

Влизат Асен, Драгота, Моймир, Приязд, Контофре, управителите на Одрин, Драч и Белград и телохранители.

Явление 8

Горните, Асен и свитата му.

Асен (*спира се пред иконостаса, сваля шлема и се кръсти*). Свети Иване, римски чудотворче, покровитею на нашия род, имай ни под закрилата си. Во имя отца и сина и светого духа, амин. (*Към Гавраила*.) Драги княже, отбих се да си почина в твоя летен дом. Оттука зрелището на моя първопрестолен град е чудесно. (Сяда. Към тримата управители.) А вие, воеводи, получихте заповедите ми. Драго ми е, че не границата ни е спокойно. Благодаря ви за вярната служба. Но бодри бъдете все и към народа кротки и мъдри. И правда да сеят вашите ръце. (*Управителите се покланят. Към кир Тодора*.) Деспоте, не забравяй, довечера ми си гост на пиршеството, че утре изпращаме Тамара за Цариград.

Кир Тодор (*кланя се ниско*). Благодаря за тая висока чест, всемилостивий господарю.

Асен (*към Контофре*). Бароне, прати за Борислава в кулата му: други ден може да се върне.

Ирина (*ниско*). Боже, ще го видя пак!

Драгота. Хубаво, царю. Ние не сме му се още нарадвали. И бог ти го повърна жив и здрав, за да стои близко до тебе и с предания си меч да пази царя от явни и тайни врагове. (*Поглежда към Тодора*.)

Кир Тодор (*ниско, заканително*). Ще си спомня за тебе, зло старче...

Асен (*към Драгота*). Той трябва да ми е сърдит. Но ако е размислил по-спокойно, видял е, че пак бях велокодушен към него. Но скоро ще му мине. Огорченията в младите сърца не са трайни, те изчезват при първата усмивка на щастието, както мъглите се пръскат от зарите на майското слънце. (*Става и гледа Ирина благудушно*.) Княгиньо, твоята хубост цъфти в палата ми. Вие бяхте с Тамара две разкошни

цветя, що го веселиха. Сега ще остане само едното. Жално е едно такова прелестно цвете да извехне на съблото, без да се откъсне от някого... от някой честит смъртен... *(Гледа я усмихнат.)* Харесваш ли Борислава? Тъй, коя мома със сърце не би го харесвала? В Търново няма мома похубава и юнак по-личен. Деспоте, какво казваш? *(Ирина е смутена.)*

Кир Тодор. Царю, твоят покорен раб ти благодари за това високо благоволение. Ирина отдавна е станала твоя дъщеря. *(Ирина се покланя Асеню и излиза.)*

Асен. Зестрата от мене, и царска зестра! Истина, това мисля да стане малко по-после. Ватаци ме предизвика и в случай на война Борислав ще поведе войската, та не е добро да делим двама младоженци веднага след сватбата.

Моймир. Царю, ние с радост ще чуем, когато ни повикаш на славни битки. Нашите оръжия вече ръждясват...

Асен. Не трябва да се радваме, воеводо. Войната е гибелно дело; кръв и разрушение никнат там, дето тя мине. Но ако е рекла божията воля, ще е приемем и ще изпълним добре дълга си. *(Замисля се.)* Винаги, когато съм виждал кървави трупове по бойното поле, сърцето ми е плакало от сръб, макар и победата да е била наша. То плака и при победата при Клокотница. *(поглежда кир Тодора.)*

Кир Тодор *(кланя се).* Великий Асене, твоето велико сърце стори тогава повече нещо: то пожали тогава хилядите мои поробени войници и ги отпусна на воля. Те всички със сълзи те благославяха, както и аз те благославям днес.

Асен. Един обезоръжен враг не ми е вече враг. Помнете: най-скъпия диамант по короната на един цар е милостта. *(Свирня се чува на поляната.)* Надорът е весел. Той като е весел, и нашето сърце е весело. С божия помощ дадохме му дълготворен мир, правда и благочестина. Вишният благослови усилията ни. *(Гледа към там.)* Моймире, видиш ли това вито хоро? Бих желал все такива битки да прославят моето царуване. *(Към тримата управители.)* А вие, воеводи, вървете си с миром. Волята ми узнахте. Пожелавам ви добър път. *(Управителите се кланят и тръгват.)* Чакайте. *(Към одринския управител.)* Кастрофилакте, помни, като се върнеш в Одрин, иди веднага в Родосто при Ватаци и говори му твърдо: знай, че зад твоите думи стои силата на цялата ми войска. *(Управителят се покланя и излиза. Към управителя на Драч.)* Протовестиярие, твоят път е много далечен – бог даде да се развява нашето славно знаме в Драч, над вълните на Синьо море, както бе се развявало при Си-меона и Самуила. Имай грижа, щото неаполитанските търговци,

поданици на нашия роднина Фредерика, да намират ласкав прием и улеснения във всички албански пристанища... На добър час. *(Драчкият управител се покланя и излиза. Към белградския управител.)* Великий примикюре, ти ще почакаш да ти дам писмо за нашия белградски епископ, също и за краля Бела. Изпрати му го по скороходец в Будин по Дунава. *(Към болярите.)* Отговарям на неговото писмо. Крал Бела ми пише пак, по заповед на папа Григория, за богомилите, увещава ме да ги гоня. Не, това не мога. Богомилите помогнаха на баща ми при освобождението на отечеството. Из кривия път са, но те са българи, плът и кръв на моя народ, и сърцето ми не дава да ги мъча и пълня тъмниците с тях, както правеше Борил. За заблудението си пред бога ще отговарят, не пред мене. Аз с всичката си голяма власт съм безсилен над душите им – душите им са на бога. Папата люто се оплаква от мене, че ги търпя в царството си и им давам убежище, когато другите ги гонят. Той би с радост видял земята ни посеяна с димящи клади, над които се пържат еретици. Аз мисля, че милостта е по-приятна богу, който сам с кротост и словото на истината просвещаваше заблудените овци, а не с меч и огън. *(Чува се клепалото. Кир Тодор се кръсти.)*

Кир Тодор. Царю, позволи за вечерня...

Асен. Иди, деспоте, молитвата е щит против световните тревоги и суета. *(Кир Тодор излиза смирено. Приязд отива до бухарията и гледа наляво.)*

Драгота. Велики царю, твоята благост към народа ти има равна само твоята висока мъдрост. Нека вишният изпълни всички твои желания. Нека изпълни още едно мое: видях царството велико и силно под твоя скиптър, видях славата ти отишла до най-далечни земи, видях чрез твоята мъдрост възобновен и нашият патриаршески престол. Моля бога да те видя, че се качваш на цар Константиновия престол, и тогава ще извикам: „Нине отпущаеши раба твоего, владико“...

Асен *(иде полека насам)*. Да. Цариград! Завета на моите славни предшественици... Пътят до Цариград е бил няколко пъти заливан с българска кръв. Защото истинската наша граница е на юг до цариградските стени, дотам, додето български език се говори и българско рало пори земята. Преслав, Търново, Охрид, това бяха временни столици; само падала на нашия държавен вървеж към обетования град. Столицата на българските царе трябва да бъде Цариград... И бог подготви пътя ни, като остави да се разсипе византийската сила и даде Цариград на франките. Но франките що са? Преходни гости там, и като такива, скоро ще си идат или ще ги накараме да си идат. И тях трябва да ги замести оня,

който е най-силен с меч и с правото. Цариград трябва да бъде занаят не змийско гнездо на гърците, отдето през вековете злини са се спускали против нас, а крепост на българската сила и величие. *(Към Моймира.)* Моймире, не скърби. Скоро може би ще тръгнем по славните следи, които са оставили Крум и Симеон из целия друм, дори до Влахернските врата... И бог ще благослови нашето оръжие, както го благослови при Клокотница.

Всички *(възхитени)*. Живей, велики царю!

Чува се шум отвън.

Приезд *(към Асеня)*. Безчислен народ се е събрал. *(Чуват се гърмовни виковете.)*

Асен. Що е това?

Приезд. Народът желае да те види! *(Чуват се по-ясни виковете: „Да живей царят!“)*

Асен *(отива до бухарията, гледа малко и приветливо клюма с глава.)* Да сте живи, деца мой! Веселете се!

Заехтяват гърмовни приветствия, смесени със свирня.

Завеса.

Действие трето

Лунна нощ. Част от градината на Царевец, осветена от луната. Отляво явори и брястове полузасенят една кула. Отдясно – зелени шубраци. На моравката каменна пейка. Едно чучурче там. В дъното част от крепостната стена със зъбци, о която опира терасата и която стена е ниска от тая страна. Подалеч планински ридове.

Явление 1

Ирина и Зоя.

Ирина (*влиза*). Сърцето ми бие до пукване. И тая нощ не ще се спи. Тя ми се вижда дълга като вечността. Ясна деннице! Кога ще изгрееш, за да видя, че Тамара тръгва? Тя тръгва и Борислав остая тука. Скръбта му ще бъде голяма, но моите усмивки ще разсеят постепенно облаците из душата му. Моята красота ще замести полека-лека лика Тамарин там... Тия юнашки големи обятия, жедни за любов и прегръдки, че подирят в мене утеха и блаженство. (*Мисли.*) „Той те вече обича“, каза ми циганката – тя прибърза... Той ще ме обича. Той ще бъде мой. Аз ще го превзема. Ще туря на работа всичките си съкровища от нежности и очарования. Всичката страстност на любовта си, за да го направя мой. (*Мисли.*) Ще дохождаме в тая мълчалива градина. Луната ще ни свети, както сега свети... А ние тук двама с упоение ще си шепнем сладки думи на любовта... И ще забравим целият свят с лошотиите му, с омразите му. (*Мисли.*) И как да мразя тоя добър Асеня? Още трепери сърцето ми от днешните му думи... Сякаш той четеше в него... (*Гледа няколко време през стената.*) Янтра свети на месечината. Как е голяма и бучи!... Ако тласнат някого от моста в буйните й вълни – удавен е, без друго удавен. (*Мисли.*) А като няма него и заговорът остая без цел и няма да стане онова... Зоя може да плаче, тате ще се ядоса, но всичките добри хора ще се зарадват. (*Влиза Зоя отляво.*)

Зоя (*бързо*). Ирино, ела нататък. (*Тръгва надясно.*)

Ирина. Що има?

Зоя. Ела с мене. Тук иде Тамара. Не бива да ни вижда. Ела.

Хваща я за ръката и двете излизат отъясно. Влизат отляво Тамара и Вела.

Явление 2

Тамара и Вела.

Вела (*тайнствено*). Царският пир сега се захваща. Тук е тихо и пусто.

Тамара (*озърта се*). Няма го още...

Вела. Ще дойде. Той е скрит у верний протоспатарий Станоя.

Тамара. Как ми се видят миговете дълги! (*Зоя и Ирина поглеждат от шубраките.*)

Вела. Той ще дойде.

Тамара (*озърта се*). Ох, нашата мила градинка, ще я оставя. Прощавай ти, среброструйно кладенче, що си пригласало с напева си нашите любовни разговори. Боже, как ми тупа сърцето! Вело, жално ми е, че ще се разделя с тебе. Ти бе много добра.

Вела. Бъдете само честити, Тамаро. Ах, ето го! (*Влиза отъясно Борислава, обвит в черна мантия.*)

Явление 3

Горните и Борислав.

Тамара (*спуска се към Борислава*). Борислав!

Борислав. Ето ме. (*Целуват се.*)

Тамара. Аз съм готова.

Борислав. Куките на въжената стълба са метнати на стената. Долу под нея чакат моите хора. Ела. (*Хваща Тамара за ръката. Към Вела.*) Сбогом, драга Вело! Върни се назад!

Тамара. Прощавай, мила Вело.

Вела (*плаче*). Княгиньо, добър ви час. Бог да ви закриля. (*Целува им ръцете и излиза наляво плачеща.*)

Борислав. Месечината скоро ще се закрие зад облака. Конете чакат при Янтра. (*Тръгват.*)

Тамара (*спира се и се извързва наляво*). Прощавай, татко! Аз те

лишавам не само от любимата дъщеря, а и от най-храбрия ти воевода. Ще ли ми простиш някога?

Борислав. Успокой се, Тамаро. Бащиният ти гняв ще мине, както на всеки баща, и той рано или късно пак ще разгърне обятията си на любимата дъщеря и на верният си син, защото той е велокодушен, колкото и велик. (*Покъртено.*) Прощавайте вий, светли палати, люлка на моята любов! Ти, градинке сенчеста, що си слушала и покровителствувала нашите блажени срещи. (*Гледа към града.*) Прощавай и ти, родно Търново; сбогом величествени скали, и ти, мила Янтро, съа сладкия си ромон, тъй скъпи на сърцето ми. И ти, великий Асене, прощавай. Оставям те с решение пак да се върна при първия зов, да живея и умра за тебе.

Тръгват бързо надясно. Насреща им влиза Контофре, сподирен от петима франкски оръженосци.

Явление 4

Горните, Контофре и франките.

Контофре (*гледа към Борислава и Тамара*). Великий воеводо, къде с княгинята?

Борислав (*мрачно*). Бароне, махни се от пътя ми.

Контофре. Бориславе, пусни княгинята!

Борислав. Контофре, махни се, остави ме да изведа Тамара.

Контофре. Бориславе, остави ме да изпълня дълга си.

Борислав. Има нещо по-голямо от дълга: любовта. Тая девица е моя. Пусни ни.

Тамара. Пусни ни, бароне.

Контофре. Без Асенева заповед – не!

Борислав (*хваща сабята си*). Контофре, ако ти е мил живота...

Контофре. Само през моя труп можеш да изведеш княгинята.

Борислав. Ще те убия! (*Измъква сабята.*)

Контофре. Бих желал да видя героя при Гарваново и при Клокотница, победителят на унгарите, способен ли е да вдигне нож против един верен царев служител, който извършва дълга си. (*Повелително.*) Пусни Тамара! Инак си мой пленник. Ти насили нощя палата. Предай си сабята!

Борислав. Тая сабя не е навикнала да се предава, а да сече. Махни

се! Ще умреш! Кажу на франките си да измъкнат сабите.

Контофре. Ти забравяш, че съм рицар. *(Към франките.)* Назад, отдалечете се! *(Франките излизат отъясно.)*

Борислав. Добре, двама.

Контофре *(измъква сабята).* Брани се! *(Бият се няколко време.)*

Тамара *(в ужас иска да ги разтърве).* Боже, ще убият Борислава!

Борислав и Контофре, биейки се, изгубват се наляво. Тамара ги последва, вика. Няколко време на сцената е пусто. Чува се само звекът на сабите и виковете Тамарини, които отслабват. Влиза отъясно Гавраил.

Явление 5

Гавраил, после кир Тодор, Зоя, Ирина и войник.

Гавраил *(радостно).* Чудесно! Той проникнал в самия палат! Това надминава всичките ни ожидания. Пропаднал е. Днес турям крак на първото стъпало на трона. *(Влиза отляво Зоя.)*

Зоя *(запъхтяно на Гавраила).* Там се бият! Иди помогни на Контофре. Сега е време: убий Борислава.

Гавраил. Как? Защо? Той и така е пропаднал. *(Влиза Ирина.)*

Зоя *(тласка го наляво).* Убий го! Убий го! Само в гроба той не е опасен за нас.

Ирина *(уплашено дърпа Зоя).* Защо? Защо? Не бива да го убива! *(Влиза кир Тодор.)*

Кир Тодор *(тържествующ).* Победа! *(Прегръща Гавраила.)* Княже, поздравявам те! Съдбата е с нас.

Гавраил *(гледа Ирина).* Защо се тъй вълнуваш, княгиньо? Прибери се. *(Отляво влиза войник.)*

Войникът. Великия воевода го закараха в кулата.

Кир Тодор. Тежко ли е ранен?

Войникът. Не е ранен.

Зоя *(на войника сърдито).* Защо го не убихте?

Войникът. Баронът не даде. *(Излиза бърже отъясно.)*

Ирина. Ще умра! *(Полита. Зоя я хваща и извежда отъясно. Влизат бързо отляво Драгота, Моймир и двама боляри.)*

Явление 6

Горните, Драгота, Моймир, двама боляри, после Приязд и Контофре.

Драгота. Ужасно! Безумникът! Да се одързости до такава степен! Как го хванаха, Моймире?

Моймир. Като се биеха с Контофре, Борислав не видя, че зад него е един пън, спрепна се и падна. Войниците го налегнаха и с голяма мъка обуздаха. Той рани трима от тях. *(Влиза Приязд.)*

Приязд. Ужасно! Царят е страшно разлютен.

Гавраил. Боже, какво злодейство!

Моймир. Пропадна Борислав. Асен природно е с блага душа, но в гнева си... не дай боже... *(Влиза Контофре с вързана дясна ръка.)*

Контофре. Кой би повярвал, боляри? И да не беше ми Зоя казала...

Драгота. Ти си ранен, бароне?

Контофре. Леко. Но той се би добре. *(Отляво влизат Асен и телохранители със светила.)*

Явление 7

Горните, Асен и телохранителите.

Асен *(намръщено иде насам. На телохранителите).* Доведете Борислава. *(На Драгота ниско.)* Нещастницата, стоворила се да бяха с него! Кой се надяваше? Отиването й утре се отлага. В такава душевна смутня не бива да тръгва... *(Към кир Тодора, който тръгва да излезе.)* Деспоте, остани. *(Телохранителите докарват Борслава с отнет меч.)*

Явление 8

Горните и Борислав.

Асен *(гледа го няколко време гневно).* Злощастнико, аз познавах твоята безразсъдна буйност, но аз ти бях простил, когато ти с лудостта си би ми изгубил цял полк войска, когато по твоя вина бях изгубил една област. Но никога не предполагах, че ти си способен да сториш тия две

неща: да престъпиш моята царска заповед и да покрусисш моята семейна чест.

Борислав (*навел глава, мълчи*).

Асен. Говори! Оправдай се!

Борислав (*мрачно*). Осъди ме!

Асен. Ти се даже не разкайваш?! Кой демон ти затъмни ума! Как се осмели да пристъпиш моята царска заповед?

Борислав. Когато тя е права, аз давам живота си за нея, но когато тя е едно насилие, аз слушам сърцето си.

Асен. Ти си дързък!

Драгота. Бориславе, преклони глава и моли за прошка.

Асен (*яростно*). Да се промъкнеш посред нощ в палата ми, за да... Разбойнико!

Борислав (*гордо*). Аз съм велик български воевода и син на болярина Радомира.

Асен. Ти опозори и единия, и другия!

Борислав. Убий ме, не ругай ме!

Драгота. Безумний човече, моли за милост!

Асен. Ти смееш да бъдеш още нагъл? Престъпнико!

Борислав. Престъпник е оня, който за своето тщеславие убива дъщеря си.

Асен. Ти?... (*Удря го по лицето с една хартия, която държи.*)

Борислав (*яростно*). Асене! (*Измъква меча на един телохранител, за да удари Асеня. Присъствующите се спущат и задържат ръката му. Борислав отпуща меча и престава да се съпротивлява.*) Заслужавам смърт, вземи ми живота.

Драгота. Великий боже, дигна меч протов царя!

Асен (*на телохранителите*). В кулата! В окови! (*Телохранителите изкарват Борислава.*)

Явление 9

Горните, без Борислав и телохранителите, после Анна.

Асен (*навъсен, мълчи няколко време*). Боляри, чухте, видяхте всичко. Нашия домашен пир се обръща на велик съд. Съберете мислите си, напрегнете ума си и ми кажете наказанието – защото аз искам още сега да се прозине и изпълни присъдата.

Влиза отляво Анна и развълнувано отива при Асеня.

Анна (*умолително*). Господарю, милост за Борислав. Смили се за младостта му... Милост, милост!

Асен (*строго*). Анно, думата милост да не чувам тука. Жените имат нежни сърца, но слабо разсъждение. Един цар не трябва да слуша жена, когато иска да бъде строг и неумолим. (*Към Драгота.*) Драгота?

Драгота. Царю, той беше честен, храбър. Обичал съм го като син. Но син ми да беше сторил това, аз бих го с радост отдал на строгостта на праведния ти гняв. Ала ти си милостив и всяка капка българска кръв за тебе е свидна... Накажи го, но го накажи великодушно. Борислав нека бъде пратен на двегодишно покаяние в манастир и половината му имот да усвои държавата.

Асен. Моймире?

Моймир. Царю, косата още ми е настръхнала от онова, което видях одева. Борислав ми е близък приятел, с него съм делил опасностите в битките, при Клокотница той ми спаси живота, почитам го като пръв юнак в царството. Но той дигна ръка против съпоценния ти живот. Предлагам вечно изгнание из България.

Асен. Ти, Приязде?

Приязд. Някой зъл демон затъмни ума на Борислава и го погуби. Но, царю, ти бе милостив към много по-лоши неприятели. Бъди великодушен и към Борислава. Десетгодишен затвор в тъмница.

Асен. Контофре?

Контофре. Във великия воевода Борислава съм навикнал да почитам мъж с високи военни доблести. На великия император Карломана той би бил достоен да бъде между първите пълководци. Царю, аз съм рицар и през моите уста говори душата на рицар. Срам на войника, който престъпи клетвата за вярност към царя; горко на войника, който дигне меч против царя си. А когато тоя войник е един велик воевода и тоя цар е Иван Асен, само смърт може да измие греха му. Но, царю, пощади живота на Борислава, защото той никога не го е щадил за тебе. Предлагам петгодишно заточение във Видинската крепост и усвояване на имотите му.

Асен. У всички ви говори повече съцето, отколкото разума. (*Мисли няколко време мрачно.*) Гавраиле?

Гавраил. Царю, аз бях твой враг, нашият род бе дълбоко обиден от

Ивана Асеня. Но над личните огорчения стои България. И аз забравих всичко и преклоних глава пред оногова, когото бог е избрал да даде слава и щастие на отечеството.

Асен. Ти си един от добрите му синове, Гавраиле.

Гавраил. И ще говоря като такъв. Ако да беше на Бориславово място най-лютия ти явен враг, аз те бих коленопреклонно молил за него, бих ти казал: „Царю, млад е, прости го.“ Но ти си крил под скута си един вероломен служител, претоварен с високи милости и благодеяния, един скрит и опасен враг, който дръзна да посегне на твоя скъпоценен живот. Дай пример спасителен на ония, които би се поблазнили по неговия път. Предлагам смърт.

Асен (*към един от другите боляри*). Великий примикюре?

Боляринът. Смърт.

Асен (*климва на болярина до него*). Простосевасте?

Боляринът. Смърт, според закона.

Влизат отляво Тамара, разплакана, с разпусната коса, и Вела.

Явление 10

Горните, Тамара и Вела.

Тамара (*коленичи пред баща си*). Татко, милост, милост за Борислава! Пожали дъщеря си... Той не бе виновен, аз го увлякох. Аз го обичах. Накажи мене, прати ме в манастир, погуби ме, но него пощади... Прости го за тая минута забрава. Не желание да те убие, не омраза, а само гордостта му, гордата му бащина кръв, която тече в жилите му. (*Става и склучва ръце плачуца.*) Татко, не гледай така страшно. Спомни Борислав кой е и какъв е бил за тебе. Пощади живота му и славата му. (*Обръща се към Анна.*) Царице, мале, моли се! (*Към болярите.*) Боляри, молете се и вие; молете се за великия български воевода! Татко, ти опрости най-страшните си врагове, прости и най-предания си служител. Татко, бъди великодушен, бъди велик и сега, както си бил винаги.

Асен (*сърдит*). Окаяна дъще, иди си! (*На Вела.*) Отведи я! (*Вела извежда плачуцата Тамара.*)

Тамара (*преди да се изгуби отляво*). Татко, милост за Борислава. (*Излизат.*)

Асен (*към кир Тодора*). Деспоте?

Кир Тодор (*кланя се ниско*). Великий господарю, аз нямам дума в това високо събрание.

Асен. Аз ти я давам. Говори. Ти сам си бил цар и най-добре разбираш царската душа.

Кир Тодор. Благодаря ти за високата чест. Моето смирено слово? Великий царю, ако съберем в едно всичките наказания, предложени от високородните боляри, то пак е слабо възмездие. Человеческият ум още не е измислил наказание, достойно за подобно престъпление. Смърт? Какво е смърт? Един миг под острилото на джелатина. Царю, дай пример страшен. Нека Борислав живее, но да живее във вечна нощ, нека никога слънце да не види, а да гледа само в душевния си мрак ужаса на претъплението си. Удари, удари страшно, царю! Предлагам да бъде ослепен и да му се отсече ръката, която посегна на свещения ти живот.

Драгота (*ниско с гняв*). И която те хвана за полата при Клокотница.

Анна (*умолително*). Господарю, не бързай.

Асен (*маха ѝ строго и ходи няколко време начумерен в дълбоко замисляне. Тамара се появява отново плачуща.*)

Драгота (*на Моймира тихо*). Ох, не ми се харесват тия дълбоки бръчки на челото му.

Моймир. Тия бръчки са зловещи по неговото чело... Такива бяха и когато Борила доведоха пред него.

Приязд (*тихо*). Жално, загина.

Асен (*ходи още малко мрачен, па се спира внезапно. С висок, тържествен глас*). Боляри, деспоте, благодаря ви за мъдрите слова. Вие говорихте по съвест и по закон, като предани мои съветници, и докато вие говорихте, аз ви слушах и мислех. Сега и аз да кажа думата си, като Иван Асен: Борислав е пред мене безумник, но не престъпник. (*Гръмогласно.*) Прощавам го! Освободете го!

Драгота. Великий Асене!

Обща радост. Само Гавраил и кир Тодор стоят поразени.

Тамара (*спуца се отляво с разперени ръце*). Татко мили! (*Пада пред краката му и ги целува.*)

Завеса.

Действие четвърто

Пруст в един старопланински манастир. Отдясно две врати на килии – отсамната със завеса, отляво – също две килии. Коридорчета между тях и бухарията в ъгъла. Един иконостас. Един византийски полилей виси от потона, незапален. Два стола. Зад бухарията се виждат в двора тополи и кипариси. Надвечер. Влизат Хиацинт и Контофре, сподирен от няколко франкски войника.

Явление 1

Хиацинт и Контофре.

Контофре. Ух, какъв път! Най-последно ме в манастира. Уморих се, яздохме напреки през планината. *(Сяда.)*

Хиацинт. Та Асен ще ни бъде гост тая нощ?

Контофре. Така, отче игумене. Прибързах да ви известя. На лов сме. Отивахме в горския дворец. Но улучи се манастира на пътя ни и Асен пожела да спре и пренощува тука, за да се видят с княгинята.

Хиацинт. И да я благослови за последен път като негова дъщеря. Утре тя става дъщеря на църквата, невеста Христова Теофана.

Контофре. Утре ли се подстригва?

Хиацинт. Утре е уречения ден. Ще я изведем в Търново, там ще се извърши тържествено свещений обред от патриарха.

Контофре *(скръбно)*. И като помислиш за какво се почерня тъй млада и зелена, по причина на кого? Нещастният Борислав! Какви огорчения донесе на целия царски дом и на всинца ни! А царят тъй го обичаше... Когато в безумството си скокна от прозореца на кулата и казаха, че се удавил в мътните води на Янтра, Асен проля горещи сълзи. Тамара примря, нейното сърце навеки се разби. Когато се свести, тя веднага пожела да стане монахиня. Никакви увещания не помогнаха. Благочестивият Асен по съвета на патриарха най-последно склони, макар и с голяма скръб. Но изпрати по-напред Тамара във вашия манастир за един месец, та в тишината и далеч от градските суети да размисли хубаво, преди да замени светлото одяние монахинското расо.

Хиацинт. И днес месецът изтече. Утре приема ангелски чин. *(Пауза.)* А годежа ѝ с крал Фредерика?

Контофре. Подир тая случка царят прати известие да му се извини и да му обади за Тамариното благочестиво желание. Случайно кралят не можел да тръгне за Цариград, защото сарацините нападнали държавата му, и това събитие го задържало там. *(Гледа към двора.)* Имате много гости в манастира?

Хиацинт. Тая вечер пристигнаха стотина поклонници от от Румания да се поклонят и запалят свещ пред чудотворната икона на свети архангела Михаила.

Контофре *(гледа към двора)*. Алагатор Фуркас пристига с конница-та. Царят трябва да е наблизко. Де ще ношува той?

Хиацинт *(сочи надясно вратата със завесата)*. От тая килия се минува в друга по-широка. Там ще бъде. Там е дваж спал и цар Калоян, царство му небесно. А в съседната килия е Тамара. *(Сочи втората килия наляво.)* Там е кир Тодоровата щерка Ирина, дошла на разходка. Гостенка ни е Зоя, Гавраиловата госпожа. Тя е оттатък. *(Сочи към десния коридор.)* Царят ги помоли да придружат и разтушават Тамара. Бедната девойка, нищо не я разтушава: ни другарките, ни разходките из тия хубави места, ни нашите увещания. Тя се е пренесла в скръбта си, търси самотията и размишленията. Отрекла се е още отсега от радостите и суетите на грешния мир... *(Сочи първата килия наляво.)* А тая килия е собствена килия на деспот Слава. Тая вечер и той ни иде на гости.

Контофре. А, сърдития отшелник.

Хиацинт. И веселият философ. Но аз да видя за царската вечеря. *(Тръгва наляво.)*

Контофре *(тръгва и той)*. И аз да хвърля един поглед въз манастира. Началник съм на стражата.

Хиацинт. Ти не доведе всички твои франки?

Контофре. Само пет души взех, защото Гавраил разпореди Фуркас да придружава царя с шейсет кумански конника. *(Излизат. Тамарината килия се отваря. Влиза Тамара в тъмно мирско облекло и Вела.)*

Явление 2

Тамара и Вела идат насам.

Вела. Фуркас пристига с конницата. Баща ти трябва да е наблизко. *(Тамара въздиша.)* Имай грях от бога, княгиньо, не мисли го повече.

Тамара *(тъжно)*. Не мога.

Вела. Моли се, моли се, в молитвата е спасението.

Тамара (*въздиша*). И в моите молитви все той ми се вестява. Знам го мъртъв, но го виждам все жив. Не мога да повярвам, че го няма. Боже, в монахинската килия, в която утре ще вляза, прати ми забрава и душевен мир. (*След малко мълчание.*) Вело, тая нощ го сънувах. Видях го, че влиза в килията ми изневиделица. Бе облечен в червената си мантия, в оная, с която се върна победител от унгарската война, и стиска меч са да не прави шум. Па ме гледа пламенно с големите си черни очи: „Ставай, каже, дойдох за тебе!“. Аз се хвърлих в обятията му, а той ме понесе през въздуха като перо и усещам сърцето си до топлите му юнашки гърди... Хвърчим през някакви си сини моря... После палати мряморни, вълшебни чертози, лодки и песни под нас... Знаеш, каквито никога не съм чувала... Но се събудих. Призракът се изгуби и аз останах със скръбта си. Но още дълго чувствавах, че трепти тялото ми от прегръдките му... Но него го няма, той е умрял... Вело, аз не вярвам да е умрял, не може да бъде умрял. Ох, но да би бил жив, той и открай света би прелетял при мене... Той би ме намерил, макар да ме крият в тая дивна планина; сърцето би му подсказало де съм. Който люби, той вижда всичко, той може всичко, за него няма невъзможно нещо. (*На пруста постепенно потъмнява.*)

Вела. Остави тия луди мисли. Мъртвите не се връщат, забрави го. Отърси от себе си всичко земно. Влез в светата божия обител с чисто сърце и невинна душа... така ще бъдеш приятна богу... Или размисли до утре добре, да не се каеш после, но късно? Знай, Тамаро, че бракът, в който влизаш с Христа, е вечен, връзките му са неразтъргаеми, самата смърт не може да ги разкъса. Помисли, имаш още време. Послушай ме, не се отричай от света.

Тамара. Не, там, решено е... Без Борислава не ща света. (*влизат Хиацинт със запалена воценица в ръка и Контофре, като приказват.*)

Явление 3

Горните, Хиацинт и Контофре.

Хиацинт. Наредихме всичко в трапезарията. Стъмни се, да запала полилея... Заръчах да запалят и свещите в църквата. Асен по обичая си ще се помоли най-напред. Добър вечер, княгиньо. (*Пали полилея.*)

Контофре (*целува ръката на Тамара*). Кланям ти се, света

княгиню. Баша ти иде да те види. Да те види за последен път като княгиня Тамара. (*Гледа я малко време съчувствено.*) Княгиню, ти си млада, ти си росно цвете, жедно за сънце и въздух. Защо отиваш да повехнеш в килията? Оня, за когото правиш това, заслужава ли тая жертва? Остави го, той е умрял за тебе и за България.

Тамара. Ах, бароне, нема съртта може да загрози паметта на един герой? Нема смъртта може да изпъди от сърцето образа на горещо любимия човек? Или вълните на Янтра, като погълнаха Борислава, отнеха и славата му, и величието на душата му, та да го забравя тъй лесно? Защо си тъй жесток към един умрял?

Контофре (*умислен*). Умрял? Да, умрял. (*Живо.*) Но не умрял във вълните на Янтра, както мислехме, но в друга бездна!

Тамара (*поразена*). Ах!

Контофре. В бездната на позора, защото той е жив.

Тамара (*радостно*). Жив? Жив?

Контофре. Да, жив, княгиню. Но сега за мене е по-умрял, отколкото да го знаех в дъното на ада.

Тамара. Жив? (*Прегръща Вела.*) Вело, той бил жив!

Хиацинт. Що думаш, бароне? Та нали Борислав се удави?

Контофре. Друг ще е бил. Излъгани сме били по падналия му шлем там. (*Към Тамара.*) Забрави го съвсем, княгиню, и продължавай да го мислиш за умрял. Той е недостоеен, той бил недостоеен за твоята любов.

Тамара (*ужасена*). Боже, аз ще умра! (*Към Контофре.*) Кажи, какво е?

Контофре. Бъди храбра и слушай горчивата истина: Борислав успял да избяга и да мине в гръцката земя... Там...

Тамара (*прекъсва го*). Жив? Жив?

Контофре. Жив, но за неговото име, за неговата чест беше по-добре да бе се заврял трупа му в тинята на Янтра. Борислав сега е в Родосто на служба при императора Ватаци. Отишъл там с цел да се опълчи против нас в случай на война с гърците.

Тамара (*поразена*). Ах!

Хиацинт. Анатема!

Контофре. И царят го осъди на смърт!

Тамара (*съвзема се*). Лъжа! Кой казва това за Борислава? Кой го е видял там?

Контофре. Болярин Веселин. Той се върна преди една неделя от Родосто, дето бе изпратен от царя с предложения до Ватаци.

Тамара. Веселин лъже или са го излъгали! Това е гнусна клевета.

Контофре. Как и аз бих желал това! Но Веселин го видя там с очите си в облекло на гръцки севастократор. Проклятие! Завел там една дружина от осемстотин души българи нехранимайковци, за да се бие против Асеня, той, който беше славата на царството, идола на войската!

Тамара. Клевета! Клевета!

Вела. Княгиньо, не вълнувай се, а да идем да причакаме баща ти.
(*Тръгват.*)

Хиацинт. Грехота е, княгиньо. Как можеш да се застъпваш за човек, който тегли меч на баща ти, отиде на служба на гърците, на враговете му!?

Тамара (*повръща се*). Това е лъжа! Аз познавам Борислава. Познавам сърцето му и душата му. И понеже го обичам, аз най-добре го познавам. Той е най-благородния човек. В гнева на оскърбената си гордост той дигна меч против баща ми, той можеше да убие и мене. Но никога не е способен да стане предател на отечеството, за което е проливал кръвта си, което покри със слава. Той може сега да бъде в гроба или оковите на гърците, но никога не в лагера им. Петно може да падне въз челото на един ангел, но не на неговото. (*Излиза бързо наляво, последвана от Вела.*)

Контофре (*гледа по нея*). Не вярва! (*Към Хиацинт.*) Не искахме да вярваме и ние, но истината е тая, ужасната истина. Нешастият Борислав! И защо избяга? Избяга из кулата в часа, в който царят великодушно го прости. Но когато го потърсиха да му обадят царското великодушие, той се бе хвърлил из прозореца, за да иде и стане изменник на отечеството.

Хиацинт. Пропаднал на тоя свят и на оня.

Контофре. За щастие, войната се избягна и той няма да има случай да потопи ръцете си в братска кръв.

Хиацинт. И княгинята, която се бе помирила с мисълта, че е умрял, и ставаше монахиня!... Ти сега, бароне, с тая вест разбърка ума й. (*Влиза Ирина отвън.*)

Явление 4

Горните и Ирина, после Фуркас.

Ирина (*развълнувана, без да съгледа Контофре и Хиацинт. На себе си.*) Тук дошъл. Боже! (*Съглежда Хиацинт и Контофре и замлъква*)

смутена.)

Контофре. Какво има, княгиньо? *(Покляня ѝ се.)* Привет от баща ти. След малко ще се видите. Той придружава царя дотук.

Ирина *(гледа плахо и показва знакове на силно вълнение).*

Хиацинт. Какво си развълнувана, Ирино?

Ирина. Не, няма ми нищо, отче, за Тамара гледах... *(Тръгва към килият си, но се спира на прага ѝ и се извъръща. Влиза Фуркас, запъхтян, с кумански войници.)*

Явление 5

Горните и Фуркас.

Фуркас. Борислав е тук!

Контофре *(стреснато).* Невъзможно!

Фуркас. А аз ви казвам, че Борислав е в манастира! *(Ирина гледа прѐбледняла и уплашена.)*

Контофре. Това е немислимо. Борислав е в Родосто.

Фуркас. Хиляди бесове! Познах го в тъмнината под връхната му черна дреха. Чух и гласа му, като говореше с някои селяни поклонници.

Контофре. Да се убие, ако е той! Такава е царевата заповед. Дири го с войници из манастира и убий го, ако е тук!

Фуркас. Ще ти донеса главата му. *(Тръгва.)*

Ирина *(иде насам).* Фуркасе, чакай. *(Смее се.)* И ти ли се излъга с този поклонник, дето прилича на Борислава?

Контофре. Как, ти го вида също?

Ирина. Видях го още по видело, като отивах на раходка със Зоица, и го взехме за Борислава. Но припознахме се. Истина, прилича, но само че е сив, а не черноок, и по-стар от Борислава. *(Смее се.)* Недей гони сенките.

Контофре. А! *(Гледа укоризнено Фуркаса.)*

Фуркас. Хиляди бесове, аз се бих заклел, че е той... *(Излиза сърдит с куманите.)*

Ирина *(радостно на себе си.)* Спасен е. Но, боже, дано я не види. *(Отива към килията, спира се.)* Но той е все в опасност. Да бдя над него. *(Излиза отляво.)*

Контофре *(на Хиацинт).* Отче игумене, знаеш ли какво ми костува, когато казах: „Убий го!“ Борислав! Великият български воевода!

(Излиза отляво. Слав влиза отдясно.)

Явление 6

Хиацинт и Слав.

Слав *(сваля шапка)*. Благослови, отче игумене. *(Целува муръка.)*

Хиацинт *(гледа го вторачено)*. Деспот Слав? Бог да те благослови, деспоте, не те познах из един път. Добре дошъл. Какво си? Как прекарваш?

Слав. В кулата живея. Ям, пия и се моля богу. Така прекарвам тоя лъжовен свят.

Хиацинт *(усмихнат)*. Наистина, тежък живот, деспоте.

Слав *(сяда)*. Гост съм ви за няколко дена. Обичам вашата светла обител. Хубава пъстърва има в реката и хубаво винце в избата ви – светите братя не държат нищо лошо. Тая вечер имате много гости в манастира?

Хиацинт. Тъй, стотина поклонници от Румания. А с Асеновата свита ще стане още повече свят.

Слав. Как, Асен иде?

Хиацинт. Отбива се от лов да види дъщеря си Тамара, че утре ще я покалугерят в Търново, сама е пожелала това. С нея са Ирина и Зоя... Ха, в Асеновата свита е и твоя стар приятел и сват кир Тодор.

Слав *(ухилено)*. Едно бивше величие също.

Хиацинт *(също ухилено)*. Можете да се разговорите. Имате на старини хубави спомени. Но той скоро ще стане наш во Христе брат.

Слав. Да, чух и аз. Ще тури скуфата, за да се утеши за короната, и ще мисли за небесното царство, за да забрави изгубеното земно. Добре прави да се покае, че и неговите греховце са множко. *(Ухилен лукаво.)* Думат само, че вълкът козината си мени, зъбите си неменява...

Хиацинт. О, смирението му е велико и истинско. Ти не можеш позна някогашния надменен император. Но казано е: „Бог гордите смирява“...

Слав. А аз бих желал, отче, него да знам удавен в Янтра, нежели Борислава.

Хиацинт. Как? Не бил се удавил! Той бил забягнал при императора Ватаци в Родосто.

Слав. Що думаш?

Хиацинт. И Асен го осъдил на смърт. *(Чува се отдалеч тръбен звук.)* Асен приближава. Довиждане, деспоте. *(Тръгва, па се извързва.)* Вие сте съсед с царя: той ще е в тази килия, а дъщеря му в оная, но е излязла сега. Ако стане нужда да отстъпиш своята на някой от болярите му, заповядай в моята килия. Тя е залепена до килията, дето ще са Гавраил и Кир Тодор.

Слав. Да му отстъпя килията си, на Асеня? Само с правилна обсада и с пристъп може да я вземе. *(Хиацинт се усмихва и излиза. Слав си простира краката спокойно.)* Асен ще ношува тук. От шест години не съм стъпил в палата му, а рядко ходя и в Търново. Разсърдихме се. Не е привикнала тая беловласа глава да се навежда, гръбнакът ми е закоравял и не може красиво да се прегъва! Но защо е пусал от кулата и прибрал при себе си кир Тодора – да му постави някоя клопка? Никой не познава от мене по-добре тоя лукав грък. Кажеш ли „кир Тодор“, казваш: коварство, измама, интрига. Борислава прокудил, кир Тодора приближил. Опако нещо... *(Бият клепалата.)* Асен пристигна. *(Мисли.)* Той е умен, но доверчив до слепота. Негова работа. Няма аз да му бера грижата. Ям, пия – и това е. Потоп да стане, до моята кула няма да се качи. *(Показва се от левия коридор Борислав, увит в черна мантия, и поглежда предпазливо.)*

Явление 7

Слав и Борислав.

Слав. Ела, болярино, лоши хора няма тука.

Борислав. Добър вечер, вуйчо.

Слав *(гледа го учуден).* Кой си ти? *(Борислав разгръща мантията си и се съглежда облеклото му на български вонечалник. Слав скоква.)* Борислав? Удавеният? Отдека идеш?

Борислав. От Родосто.

Слав. А как се промъкна?

Борислав. Под тая мантия на Асенов болярин. Прокара ме отец Наум, стар мой приятел. Той ми каза, че си тука. Гост съм ти тая нощ, вуйчо.

Слав. Килията ми е твоя.

Борислав *(ниско).* Вуйчо, в безопасност ли съм тук? Няма ли да ме види някой?

Слав. Бъди спокоен. Никой няма сега в тези килии. Говори свободно. *(Борислав снима мантията си.)* Друг те не видя?

Борислав. Не – тоест срещна ме на стълбата и ме позна Ирина.

Слав. Ах! Но ти знаеш ли, че главата ти е оценена?

Борислав. Ирина няма да ме предаде.

Слав. Ти си уверен?

Борислав. Тя е влюбена в мене.

Слав. Тогава гъркинята може баща си да прикачи на въжето, тебе ще запази. Асен е тука, знаеш ли?

Борислав. Знам. Той сега е в църквата.

Слав. И ти дойде?

Борислав. Да грабна Тамара.

Слав *(смаян)*. Да грабнеш Тамара?

Борислав. Да, когато заспи целия манастир. Килията ѝ е тази, нали? *(Сочи килията ѝ.)* Ние ще се спуснем от прозореца ѝ с въже и ще хванем гората.

Слав. Ах, но Ирина знае ли?

Борислав. Разумява се, скрих от нея. Тя ме излъга, че Тамара е в Търново, калугерица вече. Аз се престорих, че повярвах.

Слав. Но тука има шейсет войника. Мисли, че можеш да си счупиш вратът.

Борислав. Нищо. Или главата си ще оставя тука, или ще грабна Тамара.

Слав *(гледа го учудено няколко време)*. Бащичко, цял баща ти виждам, болярина Радомира. Бог да го прости – и той беше такъв бяс неукротим... Но как се случи тъй, та забягна в Търново. *(Става.)* Чакай да донеса вино да почерпя възкръсналия. *(Влиза в килията си.)*

Борислав. Той има право. В жилите ми тече кръвта на моя род: когато любим и когато мразим, не знаем предели, както вятъра. *(Влиза Слав, носейки стома с вино и чаша.)*

Слав. Това винце е хладничко. *(Налива чашата и му подава. Борислав отказва. Слав я изпива и сяда на стола.)* Сега можем да поговорим. Какво беше? Да, как тъй се скарахте с Асеня? Аз в моята кула рядко чувам що става по света. В Търново не ходя често. Но бях позачул, че за дъщеря му... Уловили те, като си я извличал, махнал си да го убиваш? После си се удавил в Янтра, после си се озовал в Родосто?

Борислав. Тия спомени са тежки за мене. Той ме нарече разбойник, удари ме по лицето. В яростта си измъкнах сабя да го ударя, но се удържах и го не ударих... Хвърлиха ме в затвора на кулата. Аз очаквах

покорно смъртта си. Но ето иде в тъмницата ми княз Гавраил запъхтян: „Бориславе, моите коленопреклонни молби не помогнаха: Асен те осъди да бъдеш ослепен тая нощ. Джелатите идат. Спасявай се. Тъмничарят е мой човек. Бягай в планината и скрий се в моята кула. Утре ще се видим!“ Аз изтръпнах от ужас... За смърт аз бях готов, но за това? И да не беше се случил Гавраил... (Млъква.)

Слав. Разбрах, на старини щеше да си изкарваш хляба с гусла в ръце по мостовете. (Учуден.) Но как тъй Гавраил?... Следвай...

Борислав (*бърше потта от челото*). Избягах. Скокнах в Янтра – щях да се удавя там, но шлема ми само остана. Благополучно стигнах на Гавраиловата кула. Сутринта и Гавраил дойде. Узнах тогава всичко останало. Асен в яростта си изпратил войници по мене да ме убият, дето ме намерят, оценил със злато главата ми; заповядал да се усвоят в полза на държавата всичките ми имоти и богатства; заръчал да се казват ана теми за мене във всички църкви в царството.

Слав. Както някога беше Иванка.

Борислав. Но най-ужасното – изпратил още сутринта Тамара за Цариград, но с триж по-силна стража... Полудях! Искях да се спусна по нея. Но Гавраил ме раздума: безумно и безполезно беше да падна под сабите на войниците. Той ме съветва да бягам из България и да ида при императора Ватаци. И наистина, само там можех да намеря безопасно убежище. Приех. Минах тогава предрешен границата. В Родосто Ватаци ме прие с разтворени обятия.

Слав (*намусено*). Тия гърци винаги ги отварят на изменниците на България.

Борислав. Аз не бях изменник, а враг Асенов, вуйчо. Там ме гореше пъклена мъка за Тамара. Аз я любех, аз страдах. В света нищо не виждах освен нея. Асен ме беше смъртно оскърбил, плесницата му гореше бузата ми, той ме бе осъдил на гибел във вечната нощ, мене, който проливах младата си кръв за него и му печелех славата на бойните полета; но аз му забравях жестокостта и копнеех само за Тамара. Тамара пълнеше сърцето ми из целия свят. Само, който е любил, ще разбере огъня, който гореше в изтерзаната ми душа.

Слав. Тогава аз не мога да те разбера: пазил ме бог от такава лудост.

Борислав. Но Тамара бе изгубена за мене: аз вярвах, че е в Неапол. Надеждата изчезна. Светът ми притъмня. Аз забравих, че съм българин, полудях за мъст... Ватаци очакваше война с Асеня. Предложих му услугите си. С многото злато, що бях взел със себе си, набрах една дружина

от петстотин души българи и ги заведох в гръцкия лагер, дето скоро пораснаха до хилядо души. Името ми ги привличаше. Станах съюзник на Ватаци. Той ми даде веднага чин севастократор и ми предложи сестрината су дъщеря с една област зестра. Но мене това не ме блазнеше, мене ми трябваше Асен. В битката мечта ми щеше да търси неговите гърди. Но войната не стана. Ватаци малодушно прие Асеновите искания. Аз изгубих надежда да срещна Асеня на бойното поле и понеже той не идеше към мен, аз реших да ида към него, да издебна случая да го убия, да отмъстя за мен и за Тамара... Още когато изплювах мътната вода на Янтра, аз се бях заклел в майчния си гроб да сторя това. *(Слав тие ухилен.)* Тъкмо в това време минавах през Родосто, отивайки за Божигроб, двама калугери от Търново. Сприказвахме се с тях. Те ми обадиха, че Тамара не била пратена в Цариград, а била още в Търново. Видели я, преди да тръгнат. Щом чух това, възкръснах: разпуснах по-голяма част от войската си, взех само триста отбор юнака и полетях към България. Два дена се крих в Стара планина. Имах намерение да нахълтам с дружината си нощя в Търново, да го запалия и в бъркотията да нападна Царевец и грабна Тамара. Но като разпитвах, узнах, че била изпратена в тоя манастир. Тогава полетях насам.

Слав. И тъкмо навреме: утре я калугерят.

Борислав. Да, отец Наум ми обади това. Не, аз няма да допусна това. Един път подстригана, тя е изгубена за мен, безвъзвратно. Ако Асен ми попречи и не успее да я спася, тежко му: ще го убия. Аз клетва бях дал да му отмъстя, и ще изпълня клетвата си. Или Тамара, или живота му. За тая клетва станах изменник, изгубих отечество, чест; ако изгубя и любовта – пропаднах. Нека и той пропадне.

Слав *(смее се продължително с глас)*. Ти с всичкия си ум ли си? Дал си клетва? Че какво те обвързва тя? Кой те кара да я даваш и кой те кара да я държиш? *(Налива чаша вино и му я подава. Борислав отказва. Слав я изпива и си отрива мустаците.)* Отечество? Какво е това отечество? То е там, дето мене е добре. Твоето те изгони, друга страна ти дава гостоприемство, почести, вино и хубави жени. Или не са хубави тия гъркини?... Чест, кажеш?! Какво е това чест? *(Смее се гръмливо.)* Ех, вие, философите, много мъчен си правите живота с такива измислици. Един разбойник е безчестен. Тури му короната – става кир Тодор епирски, император, с когото Асен се сродява, прави съюзи, бие се и сега го държи в Търново пак на почест. А каквито грехове има на душата си, бесилото му трябва да бъде на най-високия бук на тая планина. *(Налива чаша и му подава. Борислав отказва мълчаливо.)* Пий, юнаците пият,

защо не пишеш? *(Пие.)* Реже това винце. *(Обърсва си мустаците.)* Чувам, Асен приел на трапезата си кипарско вино?... Ха, какво имаше още? Любов! *(Смее се продължително.)* Знаеш ли какво е нещо това животно – любов? Не знаеш? И аз не зная. Аз знам само едно: млада жена и погърдеста. Една мома си изгубил, вземи друга. Вземи Ватачиевата внука, вземи севатократорство, вземи княжеството и си живеи. Па нека те проклинат всички мазни калимявки в България тогава. Имам ли право? А ти си се лутнал в битки да влязаш, царе да убиваш, на хиляди опасности да се излагаш, само защото един ден ти намигнала една мома. Жално ми е, че си по-глупав, отколкото позволява младостта. На това би се смял и моя кон... Можеш да убиеш тая нощ Асеня – няма аз да плача на гроба му. Но да го убиваш за такава глупава причина! Едно време Иванко убиваше Асеня първи, но за един трон, не за една женска пола. Но Иванко беше умен мъж, не търчеше подир фантазиите. *(Пие.)*

Борислав *(мрачно)*. Аз не съм Иванко. Никакви тронове не могат да ми заменят Тамара.

Слав. Напразно. Власт, сила, богатство. Личната корист, синко. Там е световната мъдрост. На тоя бог се кланя вуйчо ти Слав. Не люби, не мрази без сметка. Вземи пример от мене: аз дружах или воювах с гърци и с франки, и с българи. Като държах винаги страната на по-силните и душех кой вятър вее.

Борислав. Додето те отвя тука да почиваш в кулата, която ти даде Асен срещу княжеството ти.

Слав *(мисли)*. Той глътна княжеството ми, както глътна и царството на кир Тодора подир Клокотница. И знаеш ли каква важна причина ми даде? „Защото, каже, българските земи трябва да влязат в българската държава“, и още: защото княжеството ми в неговите ръце щяло да се намира в по-здрави ръце! Хитри доводи на един разбойник, който обира един честен човек, нали? Доведе ме в Търново, даде ми във владение една кула със земите ѝ наоколо и няколко слуги и ме ощастливи с честта да му бъда пръв болярин, за да превивам врата си пред него! Аз му благодарих, взех кулата, но отказах честта. Напуснах Търново и сега съм отшелник в планината си. Свободен, орел... Но пуста кръв все ври. Привикнал съм на борби и понеже не мога да правя войни с гърци и франки, ходя по лов и бия вълци и мечки. Разправам се с дивеч и сам дивея. Така прекарвам времето в новото си княжество, голямо една педя. *(Пие.)*

Борислав *(гледа го полуухилен)*. Завиждам ти за тая философия, вуйчо. Ти към всичко се отнасяш глумливо.

Слав. Животът е сам глума, Бориславе.

Борислав. Ти си пак много честит, вуйчо. Ти живееш в България, дишаш сладкия въздух на отечеството. Шумата на горите ти шушне по български, потоците ти пеят познати песни на детинството, слънцето от небето по-нежно те топли със зарите си, хлябът, който ядеш, е вкусен, не горчив, както хляба на изгнанието. Около тебе звучи български език, тупат български сърца, всичко ти е родно, свое. Драг ти е дори и гроба, в който ще легнеш, защото е в българска земя. Но аз не мога ни да живея, ни да умра в България, тая България, за която се борех, която обичах... която обичам!... Но аз изгубих България, изгубих всичко в нея. Тамара ми сега остая отечеството, богатство, слава, радост; чрез Тамара и за Тамара живея.

Слав. И де ще я водиш?

Борислав. Във Венеция. Там бяхме нагласили по-рано да идем. Там ще чакаме да отмине на Асеня.

Слав. А де са твоите хора?

Борислав (*след колебание*). Скрити са в планината. (*Сепнато.*) Но аз, вуйчо Слав, се увлякох и ти открих всичко.

Слав. Бъде спокоен. Вуйчо то Слав е изменил на мнозина, но не е издал никого. (*Гледа го с учудване.*) Ще граби, ще убива... Луда главо, луда главо, ще се строшиш. (*Тръгва.*)

Борислав. Къде?

Слав. Отивам по-нататък, в килията на отца Хиацинта. Оставям ти моята. Аз нито моми съм дошъл да грабвам, нито царе да убивам. Троши си главата сам. (*Излиза отляво.*)

Борислав (*развълнуван*). Тая нощ Тамара е моя или света ще раздрусам. (*Влиза Ирина отляво.*)

Явление 8

Борислав и Ирина.

Ирина (*безпокойна*). Бориславе, скрий се или бягай из манастира.

Борислав (*стреснато*). Защо?

Ирина. Фуркас те познал тая вечер и щеше да те търси с войници да те убие. Осъден си на смърт. Но аз навреме узнах и го убедих, че той се е припознал. Но бедата не е съвсем отстранена.

Борислав. Благодаря ти, Ирино.

Ирина. Скрый се в килията ми. Там мъж не може да влезе.

Борислав (*сочи Славовата килия*). Там съм сега. Аз се не боя. Колко си добра, Ирино.

Ирина. Ох, сега съм спокойна. И защо дойде тука?

Борислав (*след колебание*). Преследван бях.

Ирина. Приказва ли с някого?

Борислав. Само с тебе.

Ирина (*ниско*). Ох, успокоих се. (*Високо.*) И докога си тука?

Борислав. Преди да съмне аз ще бягам.

Ирина. Драги Бориславе, как треперех одеве за тоя живот!

Борислав. Аз ти благодаря, Ирино, за доброто ти сърце.

Ирина. Не добро сърце, а любещо сърце направи това, Бориславе... (*Пламенно.*) Аз те обичам, орело мой, люби ме!... (*Прегръща го.*) Люби ме, люби ме, за тебе въздиша девойка, въздиша дъщеря на император. (*Оттегля се.*) Виж ме, не съм ли хубава? Погледни ме: не гори ли в очите ми страстна любов и обещание за райски радости за тебе? Защо гледаш тъй? Ах, в твоите гърди има каменно сърце!... Ти нямаш жалост... Или ти още любиш оная, която е погребана за света и за тебе? Но да любиш един мъртвец, един призрак – това е ужасно... Люби мене, жизнерадостната, прелестната, свободната, която чезне за тебе, която е жадна да умре в прегрътките ти. (*Гледа го няколко време със запалени очи.*) Чужденецо, защо те срещнах на пътя си? Защо смути сърцето ми и изпълни душата ми с блянове и трепети? Аз те обичам – обичай ме! Вземи ме да бягаме. Една корона блещи пред очите ми. Но аз презирам всичко, жертвувам всичко за тебе, изгнаникът, осъденият на смърт. Аз ще деля твоите страдания, твоята съдба, ще те упоявам с целувките си и любовта си.

Борислав. Ирино!

Ирина (*хвърля се на врата му*). Бориславе! Варварино! Ахиле, обичам те! (*Покрива го със страстни целувки.*)

Борислав. Ирино!

Ирина. Не тръгвай без мене, Бориславе. Води ме, сладкий мой.

Борислав (*гледа я остро в очите*). Твоите очи са опасни, те ме гярат... Иди си.

Ирина (*прегръща го по-силно*). Да бягаме, орело.

Борислав. Ирино, ти ме поробваш... Ти ме победи... Чакай ме у тебе и готви се за път.

Ирина. Но по-скоро, безценний мой. (*Прегръща го, Борислав се остая да прави това.*) Милий мой. (*Отива към килията си; на прага.*) Чакам те в обятията си. (*Влиза.*)

Борислав (*гледа няколко време подир нея*). Гъркиньо, прекрасна си, вълшебна си. Твоите ароматни целувки смутиха чувствата ми. Но ако беше по-хубава от Венера и любовта ти по-силна от пламъците на ада, пак не би я запалила в сърцето ми. Там свети образът на Тамара.

Завеса.

Действие пето

Същата сцена. Отляво влизат Асен, Драгота, Приязд, Моймир, Контофре, Гавраил, кир Тодор, всички в ловчийски дрехи; Хиацинт; Тамара в мирско княгининско облекло и телохранителите. Нощ.

Явление 1

Асен и свитата му.

Асен (*сваля шлема и се кръсти пред иконостаса. Обръща се към Гавраила.*) Драги княже, нареди да се напише хрисовул, че дарявам две села при Росица с пасбищата, горите и отроците им на тая света обител в благодарност за гостоприемството, което даде на прелюбезната ми дъщеря. (*Гавраил се покланя.*)

Хиацинт. Бог да те награди, царю, със земни и небесни добрини за твоята щедрост и благочестие.

Асен (*към Моймира*). Воеводо, оплакаха ми се селяни, че един крагюур ги обидил. Припомни ми, за да бъде наказан. Моята заповед е ловчийската прислуга да не онеправдава никого, не бива народът да се огорчава, когато ние се веселим. Не търпя неправди... А сега идете и си починете и утре весело пак на лов. Весело е моето сърце и за това, че любезната ми дъщеря (*поглежда Тамара*) се отказва от скръбното си намерение и пак остая при мене да радва очите ми и сърцето ми. (*На Тамара.*) Драга дъще, планинския въздух те разхубави, както и тия светли премени. Иди си почини в килията и други ден се връщаме в Търново. (*Подава ѝ десницата си.*)

Тамара. Лека нощ, тате. (*Целува му ръката и влиза в килията си с Вела.*)

Асен (*към Хиацинт*). Отче Хиацинте, извести утре в Търново потребното. Девическият манастир се лишава от една голяма чест, но моят палат печели една голяма радост.

Хиацинт. Нека той не оскудява никога от тях.

Асен (*замисля се мрачно*). Радост – тя никога няма да бъде пълна... (*Мисли пак.*) Борислав да мине към моите врагове! Нещастникът! Опозори едно славно име. (*Хваща се за челото и няколко време мълчи.*) О, как съм бил сляп в моята безкрайна доброта към него. О, как и най-

умните царе могат да стават жертва на измамата. Явни, люти врагове ми станаха верни приятели, а оня, когото бях обсипал с почести, когото обичах като син... Сега не се чудя как моя мъдър, прозорлив баща е могъл да крие в пазвата си Иванка... А вие знаете, боляри, как го обичах. Аз го простих и тогава, когато дигна меч против мене. Вашите нажалени лица, заслугите му, младостта му, сълзите на любимата ми дъщеря – всичко молеше за него – и царят молеше бащата, и бащата молеше царя. Но без да дочака да чуе за великодушното ми... (*Със страшен вид.*) Боляри, вярвайте, че втори път да дигнеш в безумието си меч против мене, може би пак го бих помилвал, защото го любих като син, повече от син. Но той дръзна да извади меча си против отечеството – няма жалост! (*Тръгва надясно.*)

Контофре. Господарю, в случай, че Борислав падне в плен, какво заповядаш?

Асен. Заповедта съм дал: да се убие веднага! Да се убие веднага! Аз пръв път се кая, боже, прости ме, че бях великодушен. (*Към Гавраила.*) Гавраиле, по незнание ние сме пропуснали още едно условие да наложим на Ватаци, ако иска мир с нас. Пиши му веднага, че искам да ми повърне вързан Борислава, инак – война. И ще хвърля Ватаци в морето... Лека нощ. (*Влиза в спалнята си.*)

Драгота. Споменът за Борислава пак замрачи душата му. Това винаги става с него, и в най-веселите минути. Да вървим и ние. (*Тръгва.*)

Гавраил (*на Контофре*). Бароне, деспот Слав бил в тая килия. Трябваше друга килия да му се даде. Не бива чужд човек тука...

Контофре. Говорих с царя, но той каза усмихнато: „Оставете го. Не сърдете деспота. Ще каже, че му грабвам сега и килията.“

Драгота. Бароне, ти ще бдиш добре тая нощ?

Контофре. Аз и франките ми ще бъдем на пруста; Фуркас с куманите ще пазят портите. (*Излиза.*)

Кир Тодор (*с меден глас*). Има ли нужда да го пазим? Защо и от кого? Асен е едничкия цар, който може да каже за себе си: „Аз нямам врагове“.

Гавраил. Предпазливостта не вреди, деспоте.

Приезд. Тогава да починем. Лека нощ. (*Излиза. Драгота и Моймир си приказват тихо. Гавраил се изправя до бухарията и гледа към двора.*)

Хиацинт (*към кир Тодора*). Добре те доведе царят, да се разходиш, деспоте, и да навестиш дъщеря си.

Кир Тодор. Великият Асен е много милостив към мене. Добрите

му отношения към нас сториха да забравим всички огорчения на съдбата – и Търново ни стана второ отечество. Благодаря ти за добрите грижи, които има за любезната ми дъщеря. Ох, и аз скоро ще потърся тук под расото на инок мир и спасение на душата си.

Моймир (на Драгота). Лека нощ. (*Излиза.*)

Хиацинт. Тая носия много те измени, деспоте.

Кир Тодор. Що да сторя, Асен пожела, та и на лов – расото бърка... Но какъв лов, аз ида повече да се поклоня тука на чудотворната икона.

Хиацинт. Лека нощ.

Кир Тодор. Благослови, отче. (*Целува му ръката, после се изправя пред иконостаса богомолно.*)

Драгота (на Хиацинт ниско, като излизат). Тоя светец де ще ношува?

Хиацинт. В килията, която е до моята. Там е и княз Гавраил. (*Излизат, като Драгота му приказва още по-ниско. Гавраил и кир Тодор едновременно се извързват един срещу други.*)

Явление 2

Гавраил и кир Тодор, после Зоя.

Гавраил (*отива бързо към кир Тодора*). Значи, решено тука. Тоя манастир по благоприятствува на целта ни, нежели горския дворец. Той е по-отстранен.

Кир Тодор. Асен е сега в ръцете ни. Той е сега като мишка в клопка... Какво щастие за нас, че прокудихме Борислава!

Гавраил. И на тебе да се благодари за това, драги друже, на твоята удивителна досетливост. Защото, ако тогава, след прошката на Асеня, не бе ме посъветвал веднага да сплаша Борислава и пропусна из кулата, дясната ръка на Асеня би била сега тука, а не в лагера на ватаци. (*Влиза отдясно Зоя.*)

Зоя. Готово ли е всичко?

Кир Тодор. Зоице, аз мога още от сега да те поздравя като българска царица.

Гавраил. Куманите са завардили портите. Никой нищо не подозира.

Зоя. С Асеня какво ще сторите?

Гавраил. Както е обичаят: щом падне короната от главата, и главата я последва.

Зоя. А болярите тука?

Гавраил. Клетва за вярност или нож.

Кир Тодор. Последното, Гавраиле: само мъртвите са безопасни. Най-напред – главата на Драгота.

Гавраил. Знам... Колкото за останалите боляри в Търново, казах ти: те са кучета, гладни за титли и за кокали. И мене ще лижат раболепно краката, както лижеха Асеновите. Но да се разделим. Зоице, иди в килията си... Ирина подозира ли нещо?

Зоя. Нищо... *(Тръгва, па се извързва.)* Не ви казвам лека нощ. Аз ще бдя. Ако омекне някоя десница или отслабне някое мъжество, дайте ми да знам: моите ще ги заместят.

Кир Тодор. Иди, няма да се посраим, царице. *(Зоя излиза отъясно.)*

Гавраил. Да вървим. Фуркас ще ни чака в килията. *(Излиза отляво.)*

Явление 3

Кир Тодор.

Кир Тодор *(злорадо).* И така, отмъщавам си за Клокотница. Отмъщавам на тия варвари. Напушам земята им, нагазена от гръцка войска, обзета от смут, пламнала в междуособия и останала наполовина. Колко безсънни нощи прекарах, колко промеждия, додето подготвя гибелта на това проклето царство, вечно безпокойство за гърците. И Борислав, този ужасен лудньо, няма да даде мир на Гавраила. Крамоли, борби, кръвнини... Това струва десет Клокотници... *(Чуват се стъпки насам.)* Кой иде? *(Бързо се изправя пред иконостаса богомолно, кръстейки се.)* И прости, господи, греховете наши, волни и неволни, защото ти си милостив и всеблаг, и дарувай здраве на христоробивия цар Асеня... *(Извързва се сепнато.)* Нямало никой! *(Добива пак свирепо изражение на лицето си.)* Бих желал да видя Асеня, когато е в предсмъртни мъки, да се изкискам презрително пред замъгления му зор и да му кажа: „Асене, виж творецът на твоята гибел. Аз си отмъстих!“ И ще гълтам с наслаждение отчаяния му поглед. *(Излиза отляво.)*

Иринината врата се отваря и се показва Ирина.

Явление 4

Ирина и Тамара.

Ирина. Не ме сдържа... Още туптят гърдите ми, още горят устните ми от целувките, които му дадох... Той досега не видя Тамара, няма и да я види. Тя спи... Ние тръгваме тая нощ, бягаме оттука... Но защо се бави тъй много? Мисля, че изминаха няколко века.

Тамара (*излиза из килията си и тананика, не виждайки Ирина*).

Юнак иде, юнак славен!
Борислав от бой се връща.
Под коня му земя трещи,
сабята му – светкавица.

Ирина (*зяпнала от смайване, ниско*). Песнята му пее!

Тамара (*не виждайки Ирина, с ясно, радостно лице*). Какъв съм, какъв съм ме е намерил сега? Искам някому да излея сърцето си, че ще се пръсне от радост... Жив, моят оклеветен ангел! Жив моят възлюбен герой! Искам да живея сега. Хвърлих черните дрехи заедно с черните мисли. Нека се почернят ония, на които живота е нощ.

Ирина (*уплашена иде към нея*). Тамаро, влез в килията си.

Тамара. Сега, драга Ирино... Ирино, как е хубав светът, нали?

Ирина (*хваща я за лакътя*). Не стой тука, мила княгиньо, баща ти спи. Легни си и ти. Малко ли нощи безсънни си прекарала досега, бедна Тамаро? Ти си погубваш здравето. Легни си.

Тамара. Има нощи, в които съм не иде до очите. Има нощи, в които сякаш слънцето грее – когато то грее в сърцето, и ти се иска да прегърнеш целия свят. (*Прегръща я и я целува.*)

Ирина. Но какво имаш, драга сестро? Ти си много радостна?

Тамара (*възхитена*). Слушай, Борислав не бил удавен. Борислав бил жив!

Ирина. Що думаш, мила Тамаро?

Тамара. Бил сега в гръцката земя. Жив, жив, сестро.

Ирина. Ох, колко се радвам и аз, и повече от тебе. (*Безпокойно поглежда към Славовата килия.*) Но, драга Тамаро, ела да влезем у тебе, там да си поприказваме – баща ти спи. (*Хваща я под ръката и*

тръгват.)

Тамара. И ти делиш радостта ми, нали? Ти си много развълнувана?

Ирина. Княгиньо, в такъв час как може сърцето да не се вълнува? *(Тамара влиза.)* Княгиньо, почакай ме една минута, да си взема наметката. *(Притваря вратата ѝ. Безпокойно.)* Влезе. Какъв страх имах, да не би сега да излезеше Борислав и да се видят... Ето защо се бе тъй пременила тая вечер! Защо тъй грееше лицето ѝ! Но тя не знае, че е тука. Ох, как се безпокоя... *(Гледа към Славовата килия.)* Но защо се бави? Аз съм готова, а той не иде. Но полунощ отдавна мина, здрачът не е далеко. Ще излезем из другата врата, стражата ще ни пропусне, аз знам лозинката. Да почукам? *(Отива към Славовата килия, трепетно.)* Но тук идат някои. *(Вмъква се в килията си. Влиза отляво Слав.)*

Явление 5

Слав.

Слав *(смутен)*. Какво чух! Какво научих! Тая нощ всички сили адски са си дали среща в тоя манастир на Асеновата гибел. От една страна, Борислав със своята клетва да го убие, ако не успее да грабне Тамара; от друга страна, страшният Гавраилов и кир Тодоров заговор против животът му и тронът му. *(Мисли.)* Какво да правя? Да бягам от този манастир – не ща – аз из сражения не съм бягал... Да легна да спя, па какво ще да стане? Но как се спи в такъв час, я дявол го взел, аз имах нужда от сън, така съм уморен... Да предупредя Асеня, за да вземе мерки с време, да бяга, да се спасява?... Но какво ми е Асен? Той ме ограби. Ролята на бито и вярно псе не искам да играя... Но да пропаднеш само той... а то и царството се разсипва, българското царство... Хай дявол, дявол. Едно вино да пия, за да взема решение... *(Бута врата на килията си.)* Затворил се влюбеният... да потропам. *(Извързва се сепнат. Влиза Гавраил отляво.)*

Явление 6

Слав и Гавраил.

Гавраил *(не виждайки Слава, на себе си предпазливо)*. Наредихме

всичко. Дойдох да обиколя няма ли нещо обезпокоително. (*Ослушва се при Асеновата врата.*) Той е заспал. Никакъв шум няма наоколо. Спи, Асене, спи сладко: тази е последната ти царска нощ! (*Съглежда Слава, сепнато*). Деспоте, ти не спиш?

Слав (*навъсен*). Гавраиле, какво правиш ти?

Гавраил. Идех да питам нещо царя, но си легнал.

Слав. Гавраиле, що правиш ти?

Гавраил. Какво е това питане, деспоте? Иди си легни.

Слав. Никой не трябва да ляга тая нощ. Тая нощ злото е будно и всички трябва да бъдем нащрек.

Гавраил. Да, и ти знаеш? Борислав, изменникът царев, бил в манастира!

Слав (*троснато*). Изменниците цареви нощуват в твоята килия.

Гавраил (*безпокойно*). Що значи това?

Слав. Е, ти ще се провъзгласяваш за цар тая нощ? Ти ще сваляш Асеня?

Гавраил (*смутен, престорено учуден*). Аз? Кой те излъга?

Слав. Не се преструвай, ти знаеш, че говоря истината. Аз чух одеве разговора ви с кир Тодора в килията ти. През вратата всичко чух.

Гавраил (*смее се злобно*). Да кажем, че е истина. Но ти откога хвана да плачеш за Асеня? Той ти грабна княжеството и затова шест години си ръмжал против него.

Слав. Не плача за Асеня, нещастнико, а плача за България.

Гавраил (*смее се*). Ти много си мислил до днес за България. Ти воюваше против нея. А сега...

Слав. А сега, а сега... аз се почувствах българин, както ти забрави, че си такъв. Ти си викал на помощ гръцка войска и си отстъпил цели области на императора? Ти спечелил ли си една педя земя, за да харизваш на гърците половина царство?

Гавраил (*сърдито*). Деспоте, зле си избрал часа за шегите. Иди си, не викай, не буди царя.

Слав. Да, аз ще го събудя. (*Тръгва към Асеновата килия.*)

Гавраил. Назад! (*Дърпа го.*)

Слав. Махни се! (*Иска да върви.*) Проклятието на вековете ще падне въз твоята глава!

Гавраил. Изумелий старче, ти говориш излишни думи. Тази нощ с юмуруци в брадата ще те накарам да ме поздравиш като български цар.

Слав. Тебе?

Гавраил. Мене, мене. Аз имам законно право на престола, който

Асен разбойнишки ми отне.

Слав. Ти, български цар? Нема с бягане се води една войска към победи? Нема с разкъсване на царството то се прави по-силно? Нема с малък ум се управлява един голям народ? За такава работа се иска орел, а не врана. *(Вика.)* Асене, стани!

Гавраил *(иска да му затули устата).* Още една дума, една крачка – и твоята бяла глава ще се търколи кървава на пода.

Слав. Ако моята смърт ще побърка на адския ти план да разсипеш държавата, нека падне под ножа ти. *(Вика.)* Асене, ставай!

Гавраил. Млъкни или ще умреш! *(Мъкне сабята си.)*

Слав. Ако и стара тая десница не е забравила да държи сабя. Тя е направила мнозина да треперят. Дръж се, гарвановски треперко! *(Изважда сабята си.)*

Гавраил. Брани се, стари глумчо! *(Готвят се да се ударят. После Гавраила отбягва до коридора и махва някому.)* Няма да се каже, че аз съм имал честта да победя един изфирясал старец. *(Влизат петима кумански войници.)* Убийте го! Царят заповеда.

Слав. Подлецо, бягаш от меча ми! *(Взема отбранително положение. Куманите се спущат въз него с голи мечове. Слав, бранейки се, вика.)* Асене! Асене!

Гавраил. По-скоро, убийте го!

Слав *(изпуска сабята).* Ох, убиха ме, проклетниците. *(Пада до десния изход.)*

Гавраил. Умри! *(Ръгва го с меча си в гърдите. Гледа го.)* Умря.

Влиза Фуркас отляво.

Явление 7

Горните и Фуркас.

Гавраил *(на Фуркаса сочи Слава).* Той узнал тайната и идеше при Асена! Убих го. *(На войниците.)* Извлечете тоя труп. *(Идат насам.)*

Фуркас. Борислав се е скрил някъде, не го намерих, дяволи и бесове! *(Войниците зад тях извличат Слава надясно.)*

Гавраил. Няма нищо, утре и той е в ръцете ни. Куманите никого да не пускат да излизе.

Фуркас. Дадох заповед.

Гавраил. А за Контофре и за франките?

Фуркас. Нямай грижа, царю!

Гавраил. Работи решително. Утре си севастократор. Върви с мене.
(Излизат отляво.)

Борислав излиза предпазливо от Славовата килия.

Явление 8

Борислав, после Тамара и Ирина.

Борислав. Тук имаше някакъв страшен шум. Какво ставаше? (Гледа Тамарината килия.) Тихо сега... Да потропам. Ох, как ми бие сърцето! Цял ме побиха тръпки от блаженство. (Чука на Тамарината килия. Отвътре се чува гласът на Тамара „Кой? Ти ли си, Ирино?“) Ох, сладкият глас на Тамара! (Вратата се отваря, Тамара се подава на прага.) Тамаро!

Тамара (спуца се възхитена). Бориславе! (Прегръщат се.)

Ирина (показва се на прага ужасена). Ах!

Борислав. Сладка Тамаро! (Целуват се страстно.) Мой скъпи ангело...

Тамара. О, Бориславе, аз те чаках, сърцето ми думаше...

Борислав (шушне ѝ страстно, като целува главата ѝ). Сега няма вече раздяла.

Тамара. Няма, няма...

Борислав. Никакви сили не могат... (Прегръщат се още по-страстно и продължително.)

Ирина (на себе си яростно). Да умре, да умре! Като не е мой, нека го няма. Проклятие! Проклятие! (Избягва отляво.)

Борислав. Сега си вече моя, вечно моя... Да бягаме! Аз съм хвърчал за тебе.

Тамара (откъсва се от прегръдките и го гледа стреснато). Ти отде идеш? Ти беше в Родосто?

Борислав. После, после... Да забравим това скръбно минало... Ела да вървим.

Тамара. Ти беше в Родосто?

Борислав. После, Тамаро... Пред нас е цялата вечност от блаженство, ще приказваме после.

Тамара. Кажи веднага: истина ли ти беше при гърците? Съюзник на Ватаци? Истина ли? Кажи, нали е лъжа това? Нали е гнусна лъжа? Кажи, и аз ще ти повярвам.

Борислав. Аз не мога да лъжа: да, бях в Родосто.

Тамара (*в ужас*). Изменник! Изменник!

Борислав. Тамаро, не сърди се, преди да ме чуеш. Ела да вървим... Всичко, всичко ще ти разкрия. Аз дойдох за тебе. Аз съм хвърчал. (*Хваща я за ръката.*)

Тамара (*отстъпва*). Махни се!

Борислав. Мила Тамаро! (*Посяга пак да я хване.*)

Тамара. Назад тая ръка! Тя не потрепера да дигне меч против баща ми, не е потреперала, когато го е предала, когато го е предала на неприятелите му... И аз го целувах, и тая целувка сега ми гори устните като нажежено желязо.

Борислав. Тамаро, слушай.

Тамара. Изменник! Потънал до шия в тинята на позора. Да се опълчи против отечеството! Боже, на какво място съм била хвърлила сърцето си.

Борислав. Тамаро...

Тамара (*затуля си в отчаяние очите плачуца*). И аз съм го любила! Аз съм страдала за него! Аз презрях бащина воля, моминска чест, достойнство, светло бъдеще; жертвувах всичко за него. Аз не вярвах, че под мъжествената външност може да се крие такава черна душа. Станах нищожна княгиня и недостойна дъщеря. Мразя те! (*Плаче.*)

Борислав. Тамаро, не ме презирай: аз бях отчаян, бях ожесточен против баща ти. Аз те мислех пратена в Неапол. Яростта ме заслепи. Но сега те намерих още по-прекрасна в тоя горд гняв... Тамаро, аз те любя, любя... Не ме гледай тъй гневно, не ме презирай. Аз остаям честен човек. И в гръцкия стан в гърдите ми тупаше пак българско сърце. Аз съм пак същия Борислав, когото ти любеше.

Тамара. Оня Борислав, когото любех, умря. Той бе велик, благороден, той имаше лаври на челото си, не петно от позор. Аз те не познавам. Ти си умрял за мене. Изменник! Изменник! (*Затуля си очите.*)

Борислав (*мрачно*). Не бях роден за изменник, но бащината ти жестокост ме направи такъв.

Тамара. Бащината ми жестокост? Как смееш?

Борислав. Той ме бе осъдил да бъда ослепен в тъмницата през нощта.

Тамара. Как? Мълчи! Баща ми и тогата те милостиво прости,

когато дигна меч против него, той те прости, моят добър, велик баща.

Борислав (*смаян*). Как, простиш ме и тогава?

Тамара. Прости те, когато всички боляри предлагаша тежки наказания, а Гавраил смърт.

Борислав (*поразен*). Гавраил?

Тамара. Но той те прости. Може би – и моите сълзи помогнаха... Но когато те подириха да те зарадват с тая вест, ти бе избягал – избягал! – за да идеш при враговете му!... Горкият ми баща, той те мислеше най-напред удавен в Янтра. И как скърбеше за тебе! Той проля сълзи! А аз, и аз? Тогава поисках жива да се заровя, поисках да стана калугерица.

Борислав (*хваща се за главата*). Гавраиле, с кръвта си ще ми платиш! Ти отмъщаваше за позора си при Гарваново! Тамаро, Гавраил ме заблуди в тъмницата и нарочно ме пропусна да бягам, за да не узная царската милост.

Тамара. Как?

Борислав. Той ми каза сутринта в кулата си и други страхотии: че съм бил осъден вече на смърт. Че си била изпратена в Цариград... Но когато узнах в Родосто, че си била още в Търново, аз полетях като светкавица при тебе.

Тамара. И късно дойде. Баща ми наистина те осъди на смърт, като научи, че си жив, но изменник на отечеството. Ти сам си подари смъртта тука. Бягай!

Борислав (*отчаяно*). Гръмове небесни, треснете ме! Черни аде, зини, та ме погълни! Проклети, проклети Гавраиле! Да, ти си отмъсти, ти ме погуби. О, благородний Асене!

От левия коридор се чува тропот от човешки стъпки и звънтене на оръжие.

Тамара (*уплашено*). Идат войници за тебе, ти си умрял!

Борислав. Добре. (*Вади меча си.*)

Тропотът приближава. Чуват се викове: „Тук е Борислав!“.

Тамара. Скрый се! (*Бута го в килията си и притваря вратата. Влиза Фуркас с десетина души кумани, войници с обнажени мечове и след тях Ирина.*)

Явление 9

Тамара, Фуркас, Ирина, и войниците, после Борислав.

Ирина. Тук го търсете! (*Към Тамара.*) Няма, няма да го имаш! Той ще умре!

Фуркас (*на войниците*). Тук най-напред. Елате по мене! (*Тръгват към Славовата килия.*)

Тамара (*затича се към бухарията и вика към двора*). Преби се! Преби се! (*Към Фуркаса.*) Борислав се хвърли оттука на двора.

Фуркас (*стира се*). Оттам ли се хвърли?

Тамара (*плачевно*). Ах, той се преби на плочите.

Ирина (*злорадно*). Нека умре. Като не е мой, на никого да не бъде!

Фуркас. Гръмове и бесове! Но пребил се или не, аз искам да търкулна главата му през Гавраила. (*На войниците.*) Вървете! (*Изскокват отдясно.*)

Ирина (*яростно на Тамара*). Ти пак ми го отне, сега целувай кървавия му труп!

Тамара. Ужасна гъркиньо! (*Ирина излиза отдясно. Тамара иде и отваря килията си. Борислав се показва.*)

Явление 10

Тамара и Борислав.

Тамара. Бягай от прозореца ми!

Борислав. Ти ме спаси. Благодаря. Кажи на баща си, че слагам живота си и сабята си пред нозете му.

Тамара. Бягай. Той ще бъде неумолим. Каквито и да са причините, ти си все изменник, ти си запетнен пред нас и пред народа. Баща ми няма да те помилва и аз няма да ти простя. Друг би могъл да бъде извинен, но един Борислав – не! Ти си чер пред мене. Върви! Няма място за такъв човек в България, както няма място и в сърцето ми.

Борислав (*мрачно*). Ти имаш право: за един Борислав прошка няма. Ти одеве ме спаси, сега ме осъди на смърт. Презрян от тебе, защо ми е живота? Сбогом. Искам да помисля как трябва да умра. (*Енергически.*) Да, ще ида да забия меча си в гърдите на Гавраила и после, още димящ

от кръвта му, ще го забода в моите. Сбогом, ти няма да ме видиш вече. (Излиза.)

Тамара (гледа отчаяно подире му). Прощавай, любов! Прощавай, свете, всичко умря за мене. (Плаче, после решително.) Не, не бива да умре! Той ще направи това! (Вика.) Бориславе! Бориславе! (Спуца се наляво и повръща Борислава.) Не, стой! Не бива да умреш! Аз бях люда... Аз пак те обичам, аз те обичам и като те мразя. Ти си престъпник пред отечеството, но ти си мил на сърцето ми. То се къса. Бориславе, живей, аз не мога без тебе. Ела при тате. Ще паднем на колене, ще целуваме краката му...

Борислав. Тамаро, ти втори път ми повърна живота. Благодаря ти: сега без жал мога да се разделя от него. Смъртта от баща ти ще приема с радост.

Тамара. Не говори, ти ще живееш, баща ми ще се умилюсти, защото твоята смърт ще бъде моя смърт.

Борислав. Сладка Тамаро! (Целува ѝ ръцете.)

Тамара (покъртена). Боже, как съм честита сега! И аз, която одеве те пъдех немилостиво! (Нежно.) Прости, аз бях жестока?

Борислав. Не, ти беше велика българка!

Тамара (галено). Бориславе, ти си пак оня Борислав, нали, храбрият, благородният Борислав?

Борислав. Пак оня, пак същият, Тамаро, готов да умре за царя и за отечеството. Сега искам да докажа, че заслужавам живота си, който ти ми възвърна. Аз ще направя чудеса, Тамаро. Мечът ми пак ще рязтрепери враговете български. Безумна омраза ме прати в лагера на Ватаци; сега велика, безпределна любов ме окрилява и прави способен да раздрусам света по волята на Асеня, да пролея последната си капка кръв за славата му, за величието му.

Тамара. Ох, как ще се зарадва тате, като му повръща съдбата великия воевода... Бориславе, почакай ме да го предупредя. (Влиза в Асеневата стая.)

Борислав (покъртен гледа подире ѝ). Благородна Асенева щерко, скъпа, мила Тамаро! Твоята любов изтръгна душата ми из мрачната адска нощ и я изпълни със сиянието на райското блаженство. О, как се чувствавам силен! На раменете си усещам херувимски крила. Българийо, която мислех, че съм загубил безвъзвратно, сега си пак моя и аз съм пак твой. О хубави български планини, за които тъгувах в проклетата чужбина! О родни небеса, за които тъй копнеех в изгнанието, о мило отечество, чини ми се, че сега ви намирам още по-прекрасни и стократно

повече ви обичам.

Тамара (*излиза уплашена*). Бориславе, ужасно нещо! Измяна има тая нощ!

Борислав. Измяна? Де?

Тамара. В манастира. Току-що заварих отца Хиацинта, че разпращаше на тате. Гавраил и кир Тодор скроили заговор. Гавраил ще се провъзгласи за цар тая нощ.

Борислав. Как?

Тамара. Фуркас минал на тяхна страна. Войниците му завзели портите. Ние всички сме в плен.

Борислав. Как? Гавраил?... Ужасно!

Тамара. Викали са и гръцка войска на помощ. Ние сме загинали, Бориславе. (*Плаче.*) Ще убият тате... Боже, боже!

Борислав. Ах, обади ли на баща си за мене? Какво каза той?

Тамара. В уплашването си не му казах... Аз не смеех, аз се слисах...

Борислав. Напротив, трябаше да му кажеш. Той нека знае, че съм тука, аз му съм потребен сега... Не плачи. Аз ще ви спася...

Тамара. Ти ще ни спасиш, Бориславе? Ти ще спасиш татка?

Борислав. Сам бог ме прати тая нощ тука, та в кръвта на неприятелите цареви да измия позора си.

Тамара. Ох, мили мой Бориславе! Ох, как ще се зарадва татко!

Борислав. Но иди му кажи по-скоро. Иди.

Запътва се бързо към десния коридор, дето се е показал един калугер и му прави знак с ръка, когато пък Тамара се затичва към Асеновата спалня. Борислав се изгубва с калугера отясно. В същата минута Асен се показва на прага, гологлав, с Хиацинта. Тамара се спира.

Явление 11

Асен, Тамара, Хиацинт, после телохранител.

Тамара. Татко!

Асен (*строго*). Казах ти, заключи се в килията си. (*Към Хиацинта.*) Що думаш? Измяна?

Хиацинт. Чухме с деспот Слава тоя разговор. Подслушвахме по съвета на Драгота. Слав излезе веднага, а аз прибързах през тайната

врата да ти обадя.

Асен (*със съкрушен вид*). Господи, напусна ме ти за моите тежки грехове. Издигнах с толкова труд зданието на това царство и сега виждам, че се събаря и аз загивам заедно с него.

Тамара. Татко, чуй...

Асен (*маха ѝ сърдито с ръка; на Хиацинта*). Но де са болярите? Де са франките? Викай телохранителите. (*Хиацинт тръгва наляво. Посреща го един телохранител, уплашен.*)

Телохранителят (*на Асеня*). Господарю, болярите са в плен в една килия. Фуркасови войници ги пазят. Други избиха телохранителите. Аз едвам се измъкнах.

Тамара (*озърта се*). Боже, де е? (*Избягва надясно.*)

Асен. Как? Ужасно!

Телохранителят. И деспот Слав е убит от княз Гавраила, като идел тук да се обади. Но паднал с меч в ръка. (*Сочи пода.*) Ето му меча.

Асен. Бог да прости верният Слав, и ние ще сторим като него. (*Хваща се за главата.*) Измяна! И от кого? А аз мислех изменникът далеко, в Родосто: изменникът бил тук, топлил съм го в пазвата си, копаел ми тайно гроба – и го изкопа. Но де е Контофре? Викай франките!

Телохранителят. Трябва и те да са избити.

Асен. Отче Хиацинте, държиш ли оръжие?

Хиацинт. Царю, аз съм бил Калоянов сотник. (*Грабва Славовия меч.*)

Асен. Трима, трима срещу шейсет души вероломци!... И сега загивам тука в безнадеждност. Никоя друга предана сабя не ще се издигне за мене. След царството си, след величието си, аз, могуществений Иван Асен, гина безпомощен като един пътник, загащен в гората от разбойници. (*В отчаяние.*) Бориславе, Бориславе, дека си? Дека си ти сега? Твое-то място беше тук, не там! Твоят несъкрушим дух, твоят меч може би сега... Кой знае дали не те махна Гавраил от мене. Ти беше един настръхнал лев пред моя трон.

Отляво влизат Гавраил и кир Тодор.

Явление 12

Горните, Гавраил, кир Тодор и Борислав.

Гавраил. Асене, дойдох да ти обада, че ти си свален от престола. Той принадлежи сега на оногова, който имаше право на него. Не се опитвай за съпротивление. Остави се на моята милост.

Асен. Знам, знам вече твоята пъклена подлост! Неблагодарний изверго, приеми моята заплювка! *(Заплюва го.)*

Гавраил. Асене, за тая заплювка езика ти ще отрежа и ще го хвърля на псетата.

Асен. Презряно българско изродие! *(На кир Тодора.)* И ти, вероломнико, змийо гнусна, на която трябваше да стъпча главата още при Клокотница...

Кир Тодор *(ехидно усмихнат)*. Асене, нашата война не свърши при Клокотница, тя траеше до тоя час и видиш, че аз съм победителят. Бъди по-смирен, ако искаш да изгубиш само очите си, а не и главата си. Аз ще моля цар Гавраила за тая милост.

Борислав се задава отъдно, последван от Тамара. Гавраил и кир Тодор уплашени отбягват до левия вход.

Борислав. Мерзавци! *(Спуска се към тях с изваден меч.)*

Асен *(смаян)*. Борислав!

Гавраил *(поразен)*. Ах! *(Той и кир Тодор изваждат мечовете си и се отдръпват още назад.)*

Борислав. Не бойте се, изверги. Аз бих ви убил като псета сега, но вие ми трябват живи. *(На Гавраила.)* Ти трябва да дадеш сметка пред великия съд за гнусните си престъпления и да изкажеш твоите съмишленици. *(Тамара развълнувана разправя на баща си нещо, като сочи сегиз-тогиз Борислава. Това трае през целия диалог на Борислава с Гавраила и кир Тодора.)* Низки кознетворецо, ти ме прати чрез коварните си интриги в лагера на Ватаци, за да можеш свободно да изпълниш коварния си план; но бог ме изпречи пак пред тебе, за да те унищожа, да те поразя. *(Към кир Тодора.)* И ти, проклети гърко, няма да тържествуваш тука, както онова отвратително изчадие Исак! Ти ще отговаряш за сатанинската си подлост!

Гавраил *(на кир Тодора)*. Този човек е луд.

Кир Тодор. Твое величество, нямаме работа повече тука. Останалото ще им кажат сабите на куманите. Да вървим.

Борислав *(маха с меча си)*. Вървете, тоя манастир е ваш гроб!

Гавраил. Ваш гроб е! *(Изгубват се отляво.)*

Явление 13

Асен, Тамара и Борислав.

Борислав (*отива към Асеня и пада на колене*). Царю, бях изменник в Родосто, тук ида да умра за тебе.

Асен (*дига го*). Бориславе, всичко знам вече, ти си бил жертва на подла измама. През твоите уста говори сега негодуванието на благороден българин. Но късно, Бориславе: измяната превари. Ние сме в плен... Аз ще умра, както подобава на Ивана Асеня. Но ти помъчи се да се избавиш и бъди хранител на Тамара, поверявам ти я заедно с благословията си. Отмъсти за мене. Запази царството от гибел, ако можеш.

Борислав. Царю, утре слънцето може да огрее гроба на Борислава, но няма да огрее гроба на България.

Асен. Ох, какво можеш ти с твоята дивна храброст, какво може твоя славен меч и ние троица хора против шейсетина души въоръжени вероломци? Едно ни само остая: да умрем честно. Видиш, ние сме пленници.

Борислав. Ние не сме пленници, а изменниците са в плен. (*Отива до бухарията и изсвирва три пъти с рог.*)

Асен (*учуден*). Какво е това?

Борислав (*иде насам*). Аз имам в двора сто души храбри юнаци, дошли като селяни богомолци. Дадох им уречения знак.

Асен. Как, твои войници?

Борислав. Готови по моя заповед всички да положат живота си за тебе.

Асен (*разперя покъртен ръце към Борислава*). Славний мой воеводо! Господи, ти не си ме забравил.

Тамара. Бориславе! (*Прегръща го.*)

Хиацинт (*гледа от бухарията*). Дворът почерня от селяни.

Борислав (*тича към бухарията и вика към двора*). Юнаци, превземете портите! Под нож куманите!

Асен (*бързо*). Да се задържат Гавраил и кир Тодор, може да избягат!

Борислав. Това им е невъзможно, птичка не може да изхвъркне от манастира. (*Хиацинт излиза отляво.*)

Тамара (*плаче от радост*). Бориславе, мили Бориславе. (*На двора се чува врява.*)

Борислав. Царю, почакайте тука. Аз отивам да взема началството на войниците си. (*Излиза отляво.*)

Асен. Това е чудо божие. Бедна, измъчена шерко, той бил достоен за твоята любов... Как съм бил жесток към вас... Но неизповедими са пътищата на providението...

Тамара (*развълнувана*). Татко, треперя за живота му... (*На двора врявата се усилва.*)

Асен. Бой се почна. Влез в килията, а аз трябва да ида там. (*Тръгва наляво.*)

Тамара. Татко! Татко! (*Спуца се подире му. Отляво влизат Драгото, Моймир и Приязд запъхтени.*)

Явление 14

Асен, Тамара, Драгото, Моймир и Приязд.

Драгото. Измяна, царю!

Асен. Слава богу, вие се отървахте?

Драгото. Куманите ни напуснаха, като чуха врявата, и ние побързахме да те заградим с мечовете си.

Асен. Но де е Контофре?

Моймир. Франките му избиха, но той успя да си пробие път. На двора има битка.

Асен. Там е Борислав с войската си.

Драгото. Борислав?

Моймир. Борислав?

Приязд. Борислав?

Асен. Той е дошъл тук със сто души войника. Бог сам ни го прати на помощ в тоя лош час. Как стана това чудо, и вие, и аз после ще узнаем. Но да вървим на помощ! (*Влиза Хиацинт.*)

Явление 15

Горните и Хиацинт.

Хиацинт (*разтревожено*). Царю, нова опасност! Един ратай сега ми обади, че отвън манастира е заграден с войска – няколкостотин

души!

Асен. С войска? Каква войска?

Драгота. Това ще е Гавраиловата войска! Проклетият Гавраил!
(*Моймир се затича при бухарията и гледа към двора.*)

Приязд. Ще са довели от търново цялата Фуркасова дружина.

Драгота. Ужасно!

Моймир. Главната порта се отвори. Ето войската нахълта. (*Шумът се усилва на двора.*)

Асен. При Клокотница ние пак бяхме един срещу пет. Боляри, напред! (*Излиза с гол меч, последван от болярите и Хиацинта.*)

Хиацинт (*извързва се към Тамара, която иска да излезе*). Княгиньо, къде? Заклучи се в килията!

Тамара. Отче, един меч и на мене.

Хиацинт. Какво, княгиньо? Стой вътре.

Тамара. Не. Когато там сега е в опасност всичко скъпо за сърцето ми и за България, да мисля за мене си? Отче, един меч. Един меч повече там, макар и в ръката на мома... Един меч! Дай твоя! (*Грабва му меча и тръгва.*)

Хиацинт. Тамаро! (*Спуска се подире ѝ.*)

Влиза телохранител.

Явление 16

Горните и телохранителят.

Телохранителят. Княгиньо, ида да те зарадвам. Куманите – едни за избити, други се предадоха.

Хиацинт. Но войската, войската, която влезе отдеве в манастира?

Телохранителят. Тя била пак Бориславова: двеста души въоръжени селяни.

Хиацинт (*възхитен*). Великий боже!

Тамара (*възхитена*). Ох, героят мой!

Хиацинт. Какво станаха Гавраил и гъркът?

Телохранителят. Не знам. Но Фуркас е ранен.

Хиацинт. Господи, нека бъде славно твоето име.

Телохранителят (*гледа наляво*). Царят иде!

Влизат Асен, Борислав, Драгота, Моймир и Приязд.

Явление 17

Отвън се чуват гръмовни радостни викове: „Да живеят царят!“.

Асен. Бориславе, ти ме спаси.

Борислав (*пада на колене*). Царю, прошка сега. Изкупил ли съм греховете си?

Асен (*дига го и му разтваря обятията си*). Тука, тука в обятията ми! (*Прегръща го нежно и го целува по челото. Покъртен.*) Синко, велики мой Бориславе, ти сега светиш пред мене като никога, ти си моят спасител, моят любим син... Боже, ти си обичал още България, като й повърна най-благородното чедо и направи чудеса през неговата ръка.

Борислав (*сочи Тамара*). Царю, ето кой е истинският спасител: твой и мой, и на царството.

Асен (*целува по челото Тамара*).

Навън се чуват викове: „Да живеят царят!“.

Явление 18

Отляво влиза Контофре и след него въоръжени селяни вкарват вързани Гавраила и кир Тодора.

Контофре. Господарю, изменниците са в твоята власт.

Асен (*яростно*). Роби, на колене!

Кир Тодор и Гавраил падат пред Асеня.

Завеса.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Царевна Стойкова

Публикация:

Иван Вазов, Събрани съчинения в 22 тома, Том 17, ДРАМИ, Български писател, 1978
г.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3761>]